

”Mikään ei ole helpompi tutkia, kuin reilu tappo.”

Katsaus suomalaisen henkirikoksen ominaispiirteisiin
ja tekijöihin tapauksen selvittämisenopeuden taustalla

Maija Rantoniemi

01/2025

Opinnäytetyö / poliisi (AMK)

*”Tässä työssä olen nähnyt paljon kohtuuttomia ihmiskohtaloita.
Ihmiselämä on oikeushyvä, jota ei takaisin saa, jos se menetetään.
Aiheutettu vahinko on peruuttamaton ja läheisten kärsimykset kovia.
Usein ainoa hyvitys on se, että poliisi selvittää rikoksen
ja omaiset pääsevät edes siitä rauhaan,
että tekijä on kiinni.”*

Tero Haapala
rikosylikomisario, KRP
(Iltalehti, 2021)

Tiivistelmä

TEKIJÄ:	Maija Rantoniemi
OPINNÄYTETYÖN NIMI:	”Mikään ei ole helpompi tutkia, kuin reilu tappo.” Katsaus suomalaisen henkirikoksen ominaispiirteisiin ja tekijöihin tapauksen selvittämisenopeuden taustalla
OPINNÄYTETYÖN MUOTO:	tutkimuksellinen
JULKISUUSASTE:	julkinen
OHJAAJA:	Timo Korander
TUTKINTO:	poliisi (AMK)
SIVUMÄÄRÄ:	34
TARKASTUSKUUKAUSI JA -VUOSI:	01/2025
AVAINSANAT:	henkirikos, rikostutkinta, poliisityö, kirjallisuuskatsaus, dokumenttianalyysi

Tämä opinnäytetyö keskittyy kartoittamaan suomalaisen henkirikollisuuden ominaispiirteitä ja tekijöitä henkirikoksen selvittämisenopeuden taustalla. Tavoitteena on koota lukijalle ajantasainen käsitys tyypillisestä suomalaisesta henkirikoksesta ja lisätä niin poliisiviranomaisen kuin tavallisen kansalaisenkin ymmärrystä tekijöistä, jotka vaikuttavat henkirikostapauksen selvittämiseen. Tutkielma perustuu kirjallisuuskatsaukseen ja dokumenttianalyysiin, joiden avulla on analysoitu sekä suomalaisia että kansainvälisiä tutkimuksia ja monipuolisia aineistoja teemaan liittyen.

Viime vuosina henkirikollisuuden määrä on Suomessa vähentynyt ja selvitysprosentti on kansainvälisesti vertaillen korkea. Suomalaisen henkirikollisuuden erityispiirteisiin kuuluu muun muassa sen yleinen keskittyminen yksityisasuntoihin, tekijöiden ja uhrien syrjäytyneisyys yhteiskunnassa ja tietty suunnittelemattomuus. Tyypillisin henkirikos tapahtuu teräaseella keski-ikäisten miesten välienselvittelytilanteessa, jossa sekä uhri että tekijä ovat alkoholin vaikutuksen alaisina. Suomalainen henkirikos myös tulee poliisiin tietoon nopeasti, eikä sen selvittämiseen kulu tilastollisesti kauan aikaa.

Hankalimmin selvitettäviä tapauksia ovat henkirikokset, joissa esimerkiksi tekijä ja uhri ovat toisilleen tuntemattomia, rikokselle ei löydy selkeää motiivia, se on tapahtunut julkisella paikalla ja kohdistuu hyvin nuoreen tai iäkkääseen henkilöön. Selvittämättömät henkirikokset eivät ainoastaan johda suuriin tutkinnallisiin kustannuksiin ja heikennä kansalaisten luottamusta viranomais-toimintaan, vaan aiheuttavat myös suurta inhimillistä kärsimystä. Tästä syystä henkirikosten selvittämiseen vaikuttavien tekijöiden tutkimus ja niiden ymmärtäminen on tärkeää myös yhteiskunnallisesti.

Henkirikoksen selvittämisenopeuteen vaikuttavat niin harkinnanvaraiset eli uhriin liittyvät, kuin ei-harkinnanvaraiset, itse tapaukseen liittyvät tekijät. Suomalaisessa henkirikostutkinnassa voidaan katsoa painottuvan enemmän tapauskohtaiset tekijät ja sitä kautta esimerkiksi esitutkinnassa käytyn näytön riittävyys, ei niinkään se, kuinka tehokkaasti viranomaiset itse päättävät tapauksia tutkia.

Abstract

AUTHOR:	Maija Rantoniemi
TITLE OF THESIS:	"Nothing is easier to investigate than a straightforward homicide." An overview of the characteristics of Finnish homicides and the factors behind case clearance speed
TYPE OF THESIS:	research-based thesis
PUBLICITY:	public
SUPERVISOR:	Timo Korander
DEGREE:	Bachelor of Police Services
NUMBER OF PAGES:	34
MONTH AND YEAR OF REVIEW:	01/2025
KEYWORDS:	homicide, criminal investigation, police work, literature review, document analysis

This thesis focuses on mapping the characteristics of Finnish homicides and the factors influencing the speed of homicide clearance. The aim is to provide readers with an up-to-date understanding of a typical Finnish homicide and to enhance the awareness of both police authorities and the general public about the elements that affect the clearance of homicide cases. The study is based on a literature review and document analysis, through which both Finnish and international research and diverse data on the topic were analysed.

In recent years, the number of homicides in Finland has decreased, and the clearance rate is internationally high. Finnish homicides are characterized by their frequent occurrence in private residences, the marginalization of both perpetrators and victims in society, and a certain degree of spontaneity. The most common homicide involves a confrontation between middle-aged men, often under the influence of alcohol, using a bladed weapon. Homicides in Finland are typically reported to the police quickly, and statistically, the clearance of such case does not take much time.

The most challenging cases to solve are homicides where, for example, the perpetrator and the victim are strangers, the crime lacks a clear motive, it has occurred in a public place, and it targets a very young or elderly person. Unsolved homicides not only result in significant investigative costs and undermine public trust in law enforcement but also cause profound human suffering. For this reason, studying and understanding the factors influencing the clearance speed of homicides is of societal importance.

The speed of homicide clearance is influenced by both discretionary factors related to the victim and non-discretionary, case-specific factors. In Finnish homicide investigations, greater emphasis is placed on case-specific elements, such as the sufficiency of evidence gathered during the preliminary investigation, rather than on how efficiently authorities decide to investigate the case.

Sisällys

1 Johdanto.....	6
1.1 Johdatus aiheeseen.....	6
1.2 Tutkimuksen tarkoitus ja rakenne	7
1.3 Metodologia.....	8
1.3.1 Kirjallisuuskatsaus.....	8
1.3.2 Dokumenttianalyysi	9
2 Lainsäädännöllistä taustaa ja käsitteistöä	11
2.1 Henkirikokset rikoslaissa	11
2.2 Henkirikostutkinta esitutkintalain näkökulmasta	11
2.2.1 Esitutinnan toimittaminen	11
2.2.2 Esitutinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen	12
2.2.3 Esitutinnan päättäminen ja syyteoikeuden vanheneminen.....	12
2.2.4 Esitutinnan rajoittaminen ja keskeyttäminen	13
3 Henkirikollisuus Suomessa	14
3.1 Suomalaisen henkirikollisuuden viimeaikainen kehitys	14
3.2 Tyypillinen suomalainen henkirikos.....	14
3.2.1 Kuka ja kenet suomalainen tappaa?.....	14
3.2.2 Miten ja missä suomalainen tappaa?	15
3.2.3 Miksi suomalainen tappaa?	16
3.3 Henkirikosten ilmitulo ja selvittäminen Suomessa	16
4 Tekijöitä henkirikoksen selvittämisenopeuden taustalla.....	18
4.1 Harkinnanvaraiset ja uhriin liittyvät tekijät	18
4.2 Ei-harkinnanvaraiset ja tapaukseen liittyvät tekijät	19
4.3 Suomalaisen henkirikoksen selvittämisenopeuteen vaikuttavia tekijöitä.....	20
4.3.1 Henkirikoksen tapahtumapaikka.....	20
4.3.2 Henkirikoksen tekotapa	21
4.3.3 Henkirikostyyppi	21
4.3.4 Henkirikoksen uhrin ominaisuudet.....	21
5 Johtopäätökset.....	22
5.1 Suomalaisen henkirikollisuuden ominaispiirteitä	22
5.2 Tekijöitä suomalaisen henkirikoksen selvittämisenopeuden taustalla	25
6 Pohdintaa.....	29
6.1 ”Mikään ei ole helpompi tutkia, kuin reilu tappo.”	29
6.2 Tutkimuksen rajoituksia ja jatkotutkimusehdotuksia	30
Lähteet.....	32
Kuvio 1 Tyypillisen suomalaisen henkirikoksen ominaispiirteitä.....	24
Kuvio 2 Suomalaisen henkirikoksen selvittämisenopeuteen vaikuttavia tekijöitä	27

1 Johdanto

1.1 Johdatus aiheeseen

Suomen poliisi on kansainvälisesti mitattuna erittäin tehokas työssään ja esimerkiksi henkirikosten selvittämisen prosentti on huippuluokkaa (Kolttola 2021, 27). Tilastokeskuksen (2023) rikos- ja pakkokeinotilastoon perustuvan katsauksen mukaan Suomessa tuli vuonna 2022 tietoon henkirikoksia yhteensä 79 kappaletta selvitysprosentin ollessa 81 %. Vieläkin tuoreemman, Tilastokeskuksen vuonna 2024 julkaiseman tilastoinnin mukaan vuonna 2023 henkirikoksia tuli tietoon 57, mikä on vähemmän, kuin kertaakaan vuoden 1980 jälkeen. Tuoreimman tilastotiedon perusteella vuoden 2023 luvuissa henkirikosten selvitysprosentti kohoaa reiluun 98 prosenttiin, joka on kansainvälisestikin tarkasteltuna hieno tulos.

Suoraa vertailua eri maiden välillä henkirikosten selvittämisen asteista on toki haastavaa tehdä jotta muun muassa henkirikosten erilaisista määritelmistä, datalähteiden moninaisuudesta, sekä rikosoikeudellisten prosessien eroavaisuuksista. Läntisessä maailmassa henkirikosten selvittämisen asteet ovat lähivuosina vaihdelleet esimerkiksi Ruotsin, Alankomaiden ja Viron 80 prosentista Kanadan 75 ja Yhdysvaltojen 65 prosenttiin. (Liem ym. 2019.) Näihin lukuihin suhteutettuna suomalainen henkirikostutkiminta suoriutuu tehtävässään erinomaisesti. Eroavaisuuksia löytyy luonnollisesti myös siinä, kuinka nopeasti henkirikos keskimäärin selviää ja mitkä tekijät rikoksen selvittämisen nopeuteen vaikuttavat.

Iltalehden vuonna 2020 haastatteleman Keskusrikospoliisin rikosylikomisario Tero Haapalan mukaan tyypillinen suomalainen henkirikos ei vuosien saatossa ole juuri muuttunut. Tavallisesti ryyppyriidan seurauksena humalainen mies saa yksityisasunnossa teräaseen rintaansa niin ikään humalaisen miehen toimesta. (Kilpeläinen, 2020.) Ylen vastikään keväällä 2024 haastatteleman Sisä-Suomen poliisilaitoksen rikosylikomisario Pasi Niemisen mukaan perinteiset alkoholista päihtyvät ryyppyorukat ovat kuitenkin pikkuhiljaa jäämässä historiaan päihtymisen käytön muuttuessa. Erilaiset huumeet ja lääkeaineet ovat tulleet mukaan kuvioon jäädäkseen, ja tällä on vaikutusta myös suomalaiseen henkirikollisuuteen. (Mäntysalo & Särkkä, 2024.)

Näiden suhteellisen selvien ja usein nopeasti ratkaistavien henkirikosten lisäksi Suomen poliisilla on tutkittavanaan kuitenkin lukemattomia tapauksia, jotka eivät aivan yhtä kivuttomasti lähde selviämään. Helsingin Sanomat uutisoikin maaliskuussa 2023 Suomessa jääneen selvittämättä yli 200 henkirikosta 1950-luvulta lähtien. Todellisuudessa selvittämättömiä henkirikostapauksia on todennäköisesti jopa arvioitua enemmän, sillä jokainen henkirikos ei edes tule poliisin tietoon. Myös esimerkiksi osa kadonneeksi ilmoitetuista henkilöistä on saattanut joutua henkirikoksen uhriksi, mikä osaltaan vääristää tilastoja selvitetystä henkirikoksista. (Myllyoja, 2023.)

Quinet ja Nunn (2014, 273) määrittelevät selvittämättömän henkirikoksen tapaukseksi, jossa poliisilta yksinkertaisesti puuttuu ratkaisevaa informaatiota rikoksen selvittämiseksi. Poliisiviranomainen ei ole esimerkiksi kyennyt tunnistamaan epäiltyä lainkaan, tai näyttöä epäillyn pidätystä varten ei ole saatu tutkinnassa tarpeeksi kerättyä. Todennäköisimmin pimeäksi jäävissä henkirikoksissa uhri ja tekijä voivat olla toisilleen entuudestaan täysin tuntemattomia ja kohtaaminen on voinut tapahtua täysin satunnaisessa paikassa. Myös henkirikoksen taustalla vaikuttavaa motiivia voi olla hankalaa saada esitutkinnassa selville tai ratkaisevaa näyttöä koota kasaan, mikä hankaloittaa henkirikostutkijoiden työtä huomattavasti. (Myllyoja, 2023.)

Kukaan suomalaista rikosuutisoitinta edes sivusilmällä seurannut ei ole vuosien saatossa voinut välttyä kuulemasta esimerkiksi Kyllikki Saaren suohaudasta Isojoella, Sari Liinaharjan kohtalosta Forssassa tai Liisa Mäkikankaan tarinasta Vääksyssä, Kirkkonummen kolmoissurmasta, Yuqing Yinin henkirikoksesta Hervannassa, Helsingin kellarisurmista tai piikkiöläisen Piia Ristikankareen ja tamperelaisen Raisa Räisäsen henkirikoksina tutkittavista katoamisista. Tuoreitakin mysteerejä on tarjolla ja esimerkiksi vuoden 2022 marraskuussa Vantaan Myyrmäessä tapahtunut nuoren postinkantajanaisen surma on edelleen tämän opinnäytetyön kirjoittamisen aikaan kaksi vuotta myöhemmin pimeänä. Näiden henkirikosten tapahtuessa sekä yleisö että poliisi on varmasti ollut samaa mieltä siitä, että tapaukset tullaan selvittämään, toivottavasti mahdollisimman nopeasti. Vuodet kuitenkin kuluvat ja osa tapauksista pysyy pimeinä, vaikka tieteellisen tutkimuksen valossa korostuvien seikkojen näkökulmasta näissäkin tapauksissa useissa on piirteitä, joiden perusteella henkirikos tulisi todennäköisyyksien valossa selvitettyksi, osa nopeastikin.

Jokainen henkirikos on yksittäinen ja uniikki tapahtuma, johon liittyvät ominaispiirteet vaikuttavat siihen, tuleeko henkirikos selvitettyä, ja kuinka nopeasti. Nuortaman (2015, 23) mukaan pimeänä poliisissa tutkittava henkirikos on tyypillinen esimerkki laajasta ja kestoaltaan pitkäaikaisesta tutkinnasta, johon liittyy korkea intressi saada rikokseen syyllistyneet vastaamaan teoistaan erityisesti henkirikoksen yhteiskunnallisten haittojen takia. Kansalaisia jopa vuosikymmeniä askarruttaneiden henkirikostapausten selviämiseen valaa uskoa muun muassa laajasti uutisoidut onnistumiset lähivuosilta, jolloin muutamakin vuosia vailla vastausta ollut henkirikos on avattu uudelleen tutkintaan ja saatettu lopulta päätökseen asti. Onneksi hyvin harva henkirikostapaus päättyy Airiston pohjaan lähes 30 vuoden mittaiseksi mysteeriksi (Lehtola, 2023) ja uhrien omaiset saavat Suomessa vastauksia kysymyksiinsä suhteellisen nopeassa aikataulussa.

Miksi jotkut henkirikokset sitten ratkeavat toisia tapauksia helpommin? Löytyykö henkirikoksesta itsestään erityispiirteitä, joilla on vaikutusta rikoksen selviämiseen, vai painottuuko tapahtumaketjussa enemmän tapausta tutkivien poliisien tekemä työ? Muun muassa näiden kysymysten innoittamana syntyi ajatus tämän opinnäytetyön aihepiiriin ja ymmärryksen lisäämiseen siitä, mitkä seikat todella ratkaisevat henkirikoksen selviämisenopeuden ja minkälaista suomalainen henkirikollisuus pohjimmiltaan on.

1.2 Tutkimuksen tarkoitus ja rakenne

Rikosuhripäivystys (2023) määrittelee sivuillaan henkirikoksen yksinkertaisesti ja kansankielisesti väkivallalla aiheutetuksi toisen ihmisen kuolemaksi. Henkirikoksilla on usein merkittäviä yhteiskunnallisia vaikutuksia, jotka syvenevät sitä mukaa, mitä pidempi aika henkirikoksen selvittämisessä kuluu. Henkirikos ei kosketa ainoastaan uhria ja tekijää, vaan omaisia löytyy molemilta puolilta ja väkivallanteko jättää syviä jälkiä sitä ympäröiviin ihmisiin. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa olemassa olevan tiedon ja tutkimuksen pohjalta suomalaisen henkirikollisuuden ominaispiirteitä ja tekijöitä henkirikoksen selvittämisenopeuden taustalla. Tämän teoreettisen viitekehyksen pohjalta kootaan lukijalle käsitys tyypillisimmästä suomalaisesta henkirikoksesta ominaispiirteineen, sekä kasataan malli tiivistämään henkirikosten selvittämisenopeuteen vaikuttavia tekijöitä erityisesti suomalaisen henkirikostutkinnan näkökulmasta.

Henkirikoksen selviämiseen ja selvittämisenopeuteen vaikuttavien seikkojen tutkimus ja näiden tekijöiden ymmärtäminen on monestakin syystä tärkeää. Selvittämättömiä henkirikoksia voidaan tarkastella esimerkiksi kustannuslähtöisesti. Pitkäkestoiset henkirikostutkinnat vievät paljon taloudellisia resursseja ja tapauksen jäädessä pimeäksi voi tällä olla lisäksi vaikutusta

kansalaisten uskoon ja käsitykseen oikeusjärjestelmästä ja viranomaisista, kuten poliisista, osana sitä (Riedel & Jarvis 1999).

Inhimillisestä näkökulmasta tarkasteltuna henkirikosten selvittäminen saa kuitenkin taloudellisiin mittareihin verrattuna vieläkin merkityksellisemmän lähtökohdan. Kuten Liem ym. (2019, 82) toteavat, henkirikoksella on vakavia ja kauaskantoisia vaikutuksia lukuisiin ihmisiin, joita teko tavalla tai toisella koskettaa, oli kyse sitten osallisten sukulaisista, ystävistä tai tuttavista. Selvittämättä jäänyt henkirikos aiheuttaa lisäksi esimerkiksi uhrin omaisissa omanlaistaan psykologista taakkaa ja tunteita turvattomuudesta, epäoikeudenmukaisuudesta ja kaaoksesta. Poijulan (2010) mukaan henkirikoksen jääminen selvittämättä voi myös vaikeuttaa ja pitkittää suruprosessia huomattavasti.

Rakenteeltaan opinnäytetyössä kartoitetaan kirjallisuuskatsauksen ja dokumenttianalyysin keinoin jo olemassa olevaan tietoon ja tutkimukseen perustuen suomalaisen henkirikollisuuden ominaispiirteitä, sekä tekijöitä henkirikoksen selvittämisen nopeuden taustalla siirtyen globaalista viitekehuksesta pikkuhiljaa rajatumpaan suomalaiseen kontekstiin. Kirjallisuuskatsauksen ja dokumenttianalyysin pohjalta luotuun teoreettiseen viitekehukseen perustuen rakennetaan opinnäytetyön loppupuolella kokonaiskuva suomalaisen henkirikoksen tyyppiesimerkistä, sekä malli, joka tiivistää henkirikosten selvittämisen nopeuteen vaikuttavia tekijöitä erityisesti suomalaisen henkirikostutkimuksen näkökulmasta.

Jotta opinnäytetyön lukija saisi käsiteltävästä aiheesta mahdollisimman laajan kokonaiskuvan, on tutkielmassa perehdytty lisäksi rikos- ja esitutkintalakiin relevantin käsitteistön määrittelymiseksi, sekä henkirikoksen johdosta suoritettavan esitutkimuksen laillisen sääntelyn hahmottamiseksi. Myös suomalaisen henkirikollisuuden nykytilaan, lähihistorialliseen kehitykseen ja sen erityispiirteisiin on opinnäytetyössä pureuduttu, jotta henkirikoksen selvittämisen nopeuden teemasta kiinnostunut lukija saa kattavamman käsityksen tutkimuksen kohteena olevasta aiheesta ja pystyy näin liittämään tulokset laajempaan kokonaisuuteen.

1.3 Metodologia

Tutkimuskysymyksiin suomalaisen henkirikoksen ominaispiirteistä ja erityisesti tekijöistä henkirikoksen selvittämisen nopeuden taustalla on pyritty vastaamaan jo olemassa olevan materiaalin pohjalta perehtymällä pääasiassa aiheesta kirjoitettuihin tieteellisiin artikkeleihin, kirjoihin, raportteihin, katsauksiin ja uutisjulkaisuihin. Liian tarkkoja kriteerejä ei lähteiden valinnalle asetettu, sillä tarkoituksena oli saada mahdollisimman monipuolinen katsaus tutkittavaan aiheeseen. Lähteistä vanhimmat ovatkin yli 50 vuoden ikäisiä ja uudemmat puolestaan vuonna 2024 julkaistuja, niin kotimaasta kuin maailmaltakin.

1.3.1 Kirjallisuuskatsaus

Tässä opinnäytetyössä hyödynnetään tutkimusmetodina pääasiallisesti kirjallisuuskatsausta. Tieteellisen tutkimuksen näkökulmasta syitä kirjallisuuskatsauksen tekemiselle on useita ja esimerkiksi Baumeister ja Leary (1997, 312) tiivistävät syyt tämän metodin käyttöön seuraavaan viiteen pääkohtaan. Ensinnäkin kirjallisuuskatsauksen tavoitteena voidaan katsoa olevan sekä jo olemassa olevan teorian kehitys että uuden teorian rakentaminen. Toiseksi kirjallisuuskatsauksen keinoin voidaan myös arvioida olemassa olevaa teoriaa. Kolmannesta näkökulmasta kirjallisuuskatsaus on oiva keino kokonaiskuvan rakentamiseen tietystä asiakokonaisuudesta.

Neljänneksi kirjallisuuskatsauksella pyritään ongelmien tunnistamiseen ja viidennestä perspektiivistä katsottuna se tarjoaa myös mahdollisuuden tietyn teorian historiallisen kehityksen tarkasteluun.

Kirjallisuuskatsausta voidaan tarkastella esimerkiksi tutkimuksen tekemisenä tutkimuksesta, jolloin jo olemassa olevan tieteellisen tutkimuksen tuloksia kootaan kasaan ja joita käytetään perustana uusille tutkimustuloksille. Tutkimusmetodin kirjallisuuskatsausta kuvaillaan täsmälliseksi, toistettavaksi olevaksi ja systemaattiseksi menetelmäksi, jonka avulla voidaan tunnistaa, arvioida ja tiivistää asiantuntijoiden, tutkijoiden ja tiedemiesten olemassa oleva ja jo julkaistu tutkimusaineisto. Alkuperäisestä ja korkealaatuisesta tieteellisestä tutkimustyöstä saadaan kirjallisuuskatsauksen perusta, josta johdettuihin johtopäätöksiin katsauksen tulokset perustuvat. (Salmi 2011, 4.)

Tässä opinnäytetyössä syynä kirjallisuuskatsauksen valinnalle korostuu Baumeisterin ja Learyn (1997, 312) listauksesta erityisesti kolmas kohta, joka korostaa kirjallisuuskatsausta keinona kokonaiskuvan rakentamiseen tietystä asiakokonaisuudesta. Salmisen (2011, 3) mukaan kirjallisuuskatsaus tarjoaa mahdollisuuden laajojen aineistojen käsittelyyn ja tiivistämiseen tuottaessa samalla uutta tietoa. Tutkijan keskittyessä valitsemansa aiheen tutkimukseen ja tieteelliseen keskusteluun pidemmältä aikaväliltä, suodattaa hän tietomassasta samalla omaan tutkimukseensa perusteltavissa olevan sisällön ja vahvistaa täten omaa identiteettiään muiden alojen tutkijoiden joukossa.

1.3.2 Dokumenttianalyysi

Koska osa opinnäytetyössä hyödynnettävistä lähteistä ei ole jo olemassa olevia tieteellisiä tutkimuksia tai kirjallisuutta, vaan mukana on myös esimerkiksi tutkittavaan aiheeseen liittyviä lehtiartikkeleita, on kirjallisuuskatsauksen rinnalle valittu tutkimusmetodiksi myös dokumenttianalyysi. Anttilan (2014) mukaan dokumenttianalyysia voidaan tarkastella hieman kirjallisuuskatsausta kevyempänä, mutta joissain tapauksissa jopa monipuolisempana tutkimusmenetelmänä, jolla tarkoitetaan muun muassa sellaisen tutkimusaineiston analyysiä, joka koostuu muustakin, kuin tutkimustiedosta. Dokumenttianalyysillä saadaan usein tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä kokonaistutkimusta rikastavia lisänäkökulmia ja taustatietoa, minkä takia tähänkin opinnäytetyöhön dokumenttianalyysi valikoitui mukaan metodologisesta näkökulmasta kirjallisuuskatsauksen tueksi.

Dokumenttiaineiston koonnissa lähteinä voi käyttää Sivosen (2017) mukaan esimerkiksi erilaisia aiheesta julkaistuja lehtiartikkeleita, opetusmateriaaleja, raportteja, some-päivityksiä, nettikeskusteluja, pöytäkirjoja, tilastoja, ohjeita, historioikeita tai suunnitelmia. Dokumenttianalyysin pohjalle aineistoa kerätessä ongelmaksi ei yleensä muodostukaan materiaalin niukkuus, vaan päinvastoin sen runsaus. Anttilan (2014) mukaan erityistä huomiota onkin dokumenttianalyysiä tehtäessä kiinnitettävä aineiston lähdekritiikkiin, jotta analyysin luotettavuustarkastelu on mahdollista. Tämän opinnäytetyön kontekstissa olemassa olevan tieteellisen tutkimustiedon lisäksi hyödynnettiin lähteinä myös muun muassa aiheesta tehtyjä lehtiartikkeleita. Näiden uutisartikkelien valinnassa kiinnitettiin huomiota lähteen luotettavuuteen valitsemalla esimerkiksi Yleisradion, Helsingin Sanomien ja Iltalehden kaltaisia, suomalaisessa mediakentässä asemansa vahvinnuttaneiden tahojen julkaisuja.

Dokumenttianalyysin tavoitteena on aineistoksi valittujen dokumenttien järjestelmällinen ja systemaattinen analyysi, jonka pohjalta kyetään rakentamaan selkeä sanallinen kuvaus tutkimuksen

kohteena olevasta aiheesta (Anttila 2014). Ojasalon ym. (2015) mukaan dokumenttianalyysi alkaa aineiston huolellisesta, usein useasti toistuvasta läpiluvusta, jonka jälkeen aineistoa pyritään luokittelemaan ja löytämään sen ja käytetyn teoreettisen viitekehysten välisiä yhteyksiä. Dokumenttianalyysin päätteeksi tutkija vetää tekemänsä analyysin pohjalta johtopäätöksiä tutkimuksen kohteena olevasta aiheesta ja tiivistää tulkintansa tutkimuksen tuloksiin. Anttilan (2014) mukaan dokumenttianalyysiin kerätyn tutkimusaineiston käsittely perustuukin pitkälti tutkijan omaan tulkintaan kerätystä materiaalista, sekä loogiseen päättelyyn.

2 Lainsäädännöllistä taustaa ja käsitteistöä

2.1 Henkirikokset rikoslaissa

Suomen rikoslaissa (RL, 39/1889) henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista säädetään luvussa 21 rikosnimikkeiden käsittäessä henkirikosten osalta murhan, tapon, surman, lapsensurman, kuolemantuottamuksen ja törkeän kuolemantuottamuksen. Rikoslain 21 luvun 1 §:n mukaisesti se, joka tappaa toisen, on tuomittava *taposta* vankeuteen määräajaksi, vähintään kahdeksaksi vuodeksi. Jos tappo tehdään vakaasti harkiten, erityisen raa'alla tai julmalla tavalla, vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen tai tappamalla virkamies hänen ollessaan virkansa puolesta ylläpitämässä järjestystä tai turvallisuutta taikka virkatoimen vuoksi ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava *murhasta* vankeuteen elinkaudeksi (RL 21:2).

Jos tappo, huomioon ottaen rikoksen poikkeukselliset olosuhteet, rikosenteijän vaikuttimet tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty, rikoksenteijä on tuomittava *surmasta* vankeuteen vähintään neljäksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi (RL 21:3). *Lapsensurmasta* on puolestaan tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi se, joka synnytyksestä johtuvassa uupumuksessa tai ahdistuksessa surmaa lapsensa (RL 21:4).

Kuolemantuottamuksesta ja törkeästä kuolemantuottamuksesta säädetään rikoslain 21 luvun pykälissä 8 ja 9. Joka huolimattomuudellaan aiheuttaa toisen kuoleman, on tuomittava *kuolemantuottamuksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi (RL 21:8). Jos kuolemantuottamuksessa kuolema aiheutetaan törkeällä huolimattomuudella ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava *törkeästä kuolemantuottamuksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi (RL 21:9).

2.2 Henkirikostutkinta esitutkintalain näkökulmasta

2.2.1 Esitutinnan toimittaminen

Esitutkintaa ei olla käsitteenä laissa määritelty, mutta Fredman ym. (2020, 16) tiivistävät termin yksinkertaisesti selvityksen hankkimiseksi rikokseksi epäilystä teosta mahdollisen syyteharkinnan suorittamista ja rikosoikeudenkäynnin valmistelua varten. Esitutkintaa voidaan tarkastella rikosprosessin ensimmäisenä vaiheena, jossa esitutkintaviranomainen hankkii ja järjestää prosessin seuraavissa vaiheissa tarvittavaa todistusaineistoa. Esitutkintalain (ETL, 805/2011) kolmannen luvun 3 §:n mukaan esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta silloin, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tapahtunut. Esitutinnan suorittaminen ja rikosten selvittäminen ei siis ole poliisille tahdonvarainen toimenpide, vaan siihen on ryhdyttävä edellä esitettyjen, juridisesti määriteltyjen tekijöiden täytyessä.

Tutkinnanjohtaja tekee tarvittaessa päätöksen siitä, toimitetaanko esitutkinta, sekä päättää päätöksen tekemiseen tarvittavien asioiden selvittämisestä (ETL 3:3). Poliisin on toimitettava esitutkinta ilman aiheetonta viivytystä ja erityisesti alaikäisen ollessa rikoksesta epäiltynä tai alle 15-vuotias epäiltynä rikollisesta teosta, on esitutkinta toimitettava kiireellisesti. Olosuhteiden niin edellyttäessä voidaan esitutkintatoimenpiteet myös asettaa tärkeysjärjestykseen. (ETL 3:11.) Tutkinnanjohtajalla on myös mahdollisuus päättää esitutkintatoimenpiteiden siirtämisestä

myöhempään ajankohtaan esitutkintalain 3 luvun 12 §:n perusteella, jos siirtämisen katsotaan olevan välttämätöntä tutkittavana olevan rikoksen tai toisen siihen liittyvän rikoksen selvittämiseksi, ja jos siirtämisestä ei aiheudu vaaraa toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa. Henkirikostapauksissa esitutkinta suoritetaan toki aina, usein kiireellisesti, ja siihen kohdistuvat tutkintatoimet ajavat tärkeysjärjestyksessä monen vähemmän vakavan rikostutkinnan edelle.

Esitutkintalaissa säädetään myös rikoksen selvittämisestä ”asian laadun edellyttämällä tavalla” (ETL 1:2). Asian laatua tarkasteltaessa henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten ja erityisesti henkirikosten kohdalla asian laadun voidaan katsoa edellyttävän perusteellista, pitkäjänteistä ja tärkeysjärjestyksessä etusijalle priorisoitua esitutkintaa verrattuna lievempien ja vähemmän perustavanlaatuisia oikeushyviä loukkaavien rikosten selvitystarpeeseen.

2.2.2 Esitutkinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

Esitutkinnan toimittamatta jättämisestä ja lopettamisesta säädetään esitutkintalain kolmannessa luvussa. Kyseisen luvun 9 §:n mukaan esitutkinta saadaan jättää toimittamatta tai jo aloitettu esitutkinta lopettaa sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa, ja jota on kokonaisuutena arvostellen pidettävä ilmeisen vähäisenä, jos asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia. Päätöksen esitutkinnan toimittamatta jättämisestä ja lopettamisesta tekee tarvittaessa tutkinnanjohtaja (ETL 3:9).

Tätä pykälää esitutkinnan toimittamatta jättämisestä ja lopettamisesta ei henkirikosten kohdalla rikosasian vakavan laadun ja sakkoa ankaramman rangaistusasteikon vuoksi voida soveltaa, vaikka asianomistajalla, eli näissä tapauksissa uhrin oikeudenomistajilla, ei jostakin syystä vaatimuksia asiassa olisikaan.

2.2.3 Esitutkinnan päättäminen ja syyteoikeuden vanheneminen

Esitutkintalain mukaan esitutkinnan valmistuttua asia on toimitettava syyttäjälle syyteharkintaan. Esitutkinta voidaan kuitenkin päättää saattamatta asiaa syyttäjän käsiteltäväksi, jos tutkinnassa on selvinnyt, ettei rikosta ole tehty taikka ettei asiassa voida nostaa ketään vastaan syytettä tai esittää muuta rikokseen perustuvaa julkisoikeudellista vaatimusta (ETL 10:2). Henkirikostapauksissa esitutkinnan päättäminen ilman sen toimittamista syyttäjälle saattaisi tulla kyseeseen esimerkiksi tapauksessa, jossa epäilty menehtyy tai epäilty on rikosoikeudellisesta vastuusta vapaa alle 15-vuotias, eikä ketään vastaan voitaisi taten nostaa rikosaisassa syytettä.

Myös syyteoikeuden vanhentumisen osalta henkirikostutkinta voitaisiin teoriassa päättää ilman sen toimittamista syyttäjän käsiteltäväksi. Suomen rikoslain kahdeksannessa luvussa säädetään syyteoikeuden vanhentumisesta. RL 8:1 mukaan oikeus syyttää rikoksesta, josta säädetty ankara rangaistus on elinkautinen vankeus, ei vanhennu. Murhan syyteoikeus ei siis vanhene koskaan ja tästä rikoksesta syyte voidaan nostaa vielä vuosikymmentenkin päästä. Tapon ja surman syyteoikeus vanhenee puolestaan 20 vuoden, lapsensurman ja törkeän kuolemantuottamuksen 10 vuoden ja kuolemantuottamuksen viiden vuoden kuluttua RL 8:2 mukaisesta rikoksen tekopäivästä tai tunnusmerkistön edellyttämän määrätyn seurauksen ilmenemispäivästä. Haastavissa ja pitkäkestoisissa henkirikostutkinnoissa rikoksen syyteoikeuden vanheneminen onkin hyvä ottaa huomioon heti tutkinnan alussa, jotta rikoksen tekijän saattaminen teostaan vastuuseen ei jää ainakaan syyteoikeuden vanhentumisesta kiinni, eikä juttu pääse vanhenemaan tutkijan pöydälle.

2.2.4 Esitutkinnan rajoittaminen ja keskeyttäminen

Esitutkinnan rajoittamisesta on säädetty esitutkintalain kolmannen luvun 10 §:n kohdalla. Pykälän mukaan syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä päättää, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos syyttäjä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL, 689/1997) 1 luvun 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla tulisi jättämään syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista. Syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä myös päättää, että esitutkinta lopetetaan, jos tutkinnan jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa tutkittavana olevan asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavaan seuraamukseen.

Henkirikostapauksissa näitä ROL perusteella määriteltyjä vähäisyys-, nuoruus-, kohtuus- tai konkurrensiperusteita ei sovelleta, sillä rikoksen laadun näkökulmasta yleinen ja yksityinen etu vaativat syytteen nostamista. Myöskään kustannuksiin perustuvaa esitutkinnan rajoittamista ei asian vakavan laadun ja loukatun oikeushyvän eli hengen tärkeiden näkökulmasta sovelleta. Sen sijaan rajoittamispäätös voidaan tehdä henkirikostapauksessakin samoin prosessuaalisin perustein, kuin mitä edellä käsitelty ETL 10:2 pitää sisällään esimerkiksi syyteoikeuden olemassaolon tai sen vanhenemisen osalta yleinen ja yksityinen etu huomioon ottaen.

Esitutkintalain kolmannen luvun 13 §:n mukaisesti esitutkinta saadaan sen aloittamisen jälkeen tutkinnanjohtajan päätöksellä keskeyttää, jos rikoksesta ei epäillä ketään ja jos asiaan vaikuttava selvitystä ei ole saatavissa. Esitutkinnan keskeyttämisestä päätettäessä on erityisesti otettava huomioon epäillyn rikoksen laatu ja esitutkintaa on jatkettava ilman aiheetonta viivytystä, kun edellytyksiä keskeyttämiselle ei enää ole. Henkirikostutkinnan keskeyttäminen on kuitenkin harvinaista ja silloin laillisesti perusteetonta, jos minkäänlaisia etenemismahdollisuuksia tutkinnan näkökulmasta on olemassa. Kaikki kivet tuleekin kääntää ja jos tästä huolimatta tulee tutkintaryhmällä seinä vastaan, voidaan tapaus siirtää uuden tutkintaryhmän tarkasteltavaksi. On myös otettava huomioon se, että syyteoikeuden vanhentuminen vaikuttaa siihen, voidaanko keskeytettyä esitutkintaa enää myöhemmin jatkaa.

3 Henkirikollisuus Suomessa

3.1 Suomalaisen henkirikollisuuden viimeaikainen kehitys

Suomalaisen henkirikollisuuden kehitys on ollut viime vuosina myönteistä ja se on noudattanut laskevaa länsimaalaista trendiä (Törölä ym. 2024, 36). Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilastoon perustuvan katsauksen mukaan Suomessa vuonna 2022 tietoon tulleista 79 henkirikoksesta tappoja oli 52, murhia 26 ja surmia yksi kappaletta. Verrattuna edeltävään vuoteen henkirikosten määrä oli neljä kappaletta vähemmän, kuin vuonna 2021. Tilastokeskuksen vuonna 2024 julkaiseman, vuoden 2023 lukuihin keskittyvän katsauksen mukaan vuonna 2023 henkirikoksia tuli tietoon yhteensä 57, joista tappoja oli 38 ja murhia 19 kappaletta. Tilastoituja henkirikoksen yrityksiä vuonna 2022 tuli tietoon 349 ja vuonna 2023 355. Vuoteen 2022 verrattuna tietoon tulleiden henkirikosten määrä oli siis 22 tapausta vähemmän, mikä on tilastoituna tuloksena positiivinen: vuonna 2023 henkirikoksia tuli tietoon vähemmän kuin kertaakaan vuoden 1980 jälkeen. (Tilastokeskus 2023, 2024.)

Myös Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin henkirikokseksien mukaan henkirikollisuuden kehitys on 2010-luvulla ollut Suomessa myönteistä. Vuosittain henkirikoksen kautta surmansa saaneiden määrä on vuosikymmenen mittaan vähentynyt noin 27 % eli runsaan 30 uhrin verran. Suomessa henkirikollisuuden taso on tällä hetkellä kuitenkin Euroopan unionin ja OECD-maiden kahdeksanneksi korkein ja Suomea voi näissä viiteryhmissä pitää edelleen korkean henkirikostason maana (Lehti 2020, Törölä ym. 2024). Vaikka henkirikollisuuden taso on Suomessa Euroopan mittapuulla kohtuullisen korkea, on hyvä muistaa, että globaalissa kontekstissa henkirikollisuus on kuitenkin Suomessakin vähäistä (Liem ym. 2019, 96).

Ylen vuonna 2024 haastatteleman Tampereen yliopiston kriminologian ja oikeuspolitiikan tutkijan Markus Kaakisen mukaan henkirikosten määrän laskun pitkällä aikavälillä tarkasteltuna voidaan katsoa kuvastavan yleisempää vakavan väkivallan vähenemistä Suomessa. Vuosittaista vaihtelua on hänen mukaansa vaikeampaa tulkita ja muutokset vuodesta toiseen voivat olla suuriakin, joten laajempien tulkintojen tekeminen henkirikollisuuden kehityksestä vaatii aina pidempien ajanjaksojen tarkastelua (Mäntysalo & Särkkä, 2024).

3.2 Tyypillinen suomalainen henkirikos

3.2.1 Kuka ja kenet suomalainen tappaa?

Suurin osa suomalaisista henkirikoksista liittyy työelämän ulkopuolelle jääneiden keski-ikäisten miesten keskinäisiin alkoholinkäyttötilanteisiin. Tarkasteltaessa tilastoja vuosilta 2010–2018, 58 %:ssa aikuisten välisiä henkirikoksia osapuolista kaikki olivat rikosentekohetkellä humalassa, 77 %:ssa ainakin toinen. Selvitetyistä henkirikoksista epäiltiin pääepäiltyä miestä 658 tapauksessa (88 %) ja naista 92 tapauksessa (12 %). Henkirikoksen tekijän taustalla on usein myös aiempia väkivaltarikostuomioita. Henkirikoksiin vuosina 2010–2018 syyllistyneistä miehistä jopa 59 % oli tuomittu tuomioistuimessa henki- tai pahoinpitelyrikoksesta rikosta edeltäneiden kymmenen vuoden aikana ainakin kerran. (Lehti 2020, 1, 31.)

Sekä vuonna 2020 että vuonna 2024 julkaistut Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin henkirikoskatsaukset maalaavat yhtenäistä kuvaa tyyppillisestä suomalaisen henkirikoksen uhrista. Tuoreemman henkirikoskatsauksen prosenttilukujen mukaan vuosina 2009–2022 henkirikoksen uhri on ollut yleisimmin tuttavain tai ystävän surmaama (uhreista 47 %), parisuhteessa tapahtuneen henkirikoksen uhriksi joutui uhreista 22 %, ennestään tuntemattomaan henkilöön kohdistuneita tekoja oli 13 % ja perheenjäsenten välisiä henkirikoksia 15 % (Törölä ym. 2024, 2).

Sukupuolinäkökulmasta miehillä on henkirikoksissa korostunut rooli. Törölä ym. (2024) mukaan vuosina 2009–2022 henkirikoksissa kokonaisuudessaan 87 prosentissa tapauksista tekijä oli miessukupuolen edustaja. 59 prosentissa sekä tekijä että uhri olivat miehiä, 28 prosentissa uhri oli miehen surmaama nainen, kymmenessä prosentissa mies joutui naisen surmaamaksi ja vain kolmessa prosentissa nainen surmasi toisen naisen.

Epäiltyjen ikäjakaumaa tarkasteltaessa miesepäiltyjen keski-ikä oli tarkastelujaksolla 38 vuotta ja mediaani-ikä 36 vuotta, kun taas naisepäiltyjen vastaavat luvut olivat 38 ja 37 vuotta. Vuosina 2009–2022 henkirikoskuolleisuus oli miehillä korkeinta 40–44 vuoden iässä sen ollessa naisilla korkeinta alle vuoden ikäisenä. Kyseisinä vuosina surmattiin 24 alle vuoden ikäistä vauvaa ja 34 1–14-vuotiaasta lasta joutui henkirikoksen uhriksi. Iäkkäämpien uhrien osalta lukujen valossa yli 70-vuotiaita surmattiin tarkastelujaksolla 77, joista 80 vuotta oli ehtinyt täyttää 39 henkirikoksen uhria. (Törölä ym. 2024.)

3.2.2 Miten ja missä suomalainen tappaa?

Henkirikoksen tekovälineistä yleisin on vuosina 2009–2022 tapahtuneissa henkirikostapauksissa ollut selkeästi teräase, jota käytettiin tekovälineenä jopa 40 prosentissa tapauksista ja joista 21 prosentissa kyseessä oli keittiöveitsi. Miesten tekemistä henkirikoksista lähes kolmasosassa ei käytetty aseita lainkaan, vaan tappava väkivalta on ollut muun muassa lyömistä, potkimista tai kuristamista. Naisiin verrattuna henkirikoksiin syyllistyneet miehet ovat käyttäneet teoissaan myös tylppiä aseita naisia enemmän. Naisten tekemissä henkirikoksissa tekovälineinä ja -tapoina korostuvat puolestaan myrkyttäminen, hukuttaminen ja pehmeät tukahduttamisvälineet verrattuna miesten tekemiin henkirikoksiin, joskin myös nainen surmaa useimmiten teräasetta käyttämällä.

Vuosina 2009–2022 ampuma-ase toimi henkirikoksen tekovälineenä noin 15 prosentissa tapauksista (Lehti 2020, Törölä ym. 2024). Ylen keväällä 2024 haastatteleman Sisä-Suomen poliisilaitoksen rikosylikomisario Pasi Niemisen mukaan ampuma-aseita kyllä liikkuu kansalaisten hallussa paljon ja niitä jopa käytetään, mutta toistaiseksi niillä kuitenkin surmataa suhteellisen vähän (Mäntysalo & Särkkä, 2024).

Viimeisinä vuosikymmeninä suomalainen henkirikollisuus on keskittynyt yksityisasuntoihin. Tilastokeskuksen (2023) mukaan vuonna 2022 tilastoiduista henkirikoksista yksityisasunnossa tapahtui 50 ja yleisellä paikalla 20 tapausta. Vuonna 2023 tilastoiduista henkirikoksista yksityisasunnoissa tapahtui puolestaan 34 ja julkisella paikalla 12 rikostapausta (Tilastokeskus 2024). Vuonna 2024 julkaistun henkirikoskatsauksen mukaan katsauskauden 2009–2022 aikana tapahtuneista henkirikoksista 67 % tapahtui yksityisasunnossa ja uhreista 41 % tuli surmatuksi kotonaan, naiset miehiä tyyppillisemmin. Kyseisinä vuosina julkisilla paikoilla tapahtuneet henkirikokset sijoittuvat esimerkiksi rannalle, metsätielle, torimaiselle aukiolle tai ajo- tai kävelytielle. Niin

sanottuihin puolijulkisiin paikkoihin luettiin muun muassa kaupat, ravintolat tai palvelu- ja terveyskeskukset. (Törölä ym. 2024.)

3.2.3 Miksi suomalainen tappaa?

Tyypillisimpiä henkirikokseen johtaneita motiiveja on Törölä ym. (2024) mukaan edelleen ns. ryyppyporukan jäsenten välille syntyneen riitatilanteen ratkaisuyritys väkivaltaan turvautumalla. Näitä tapauksia edusti vuosien 2009–2022 henkirikoksista 17 prosenttia. Parisuhteen ongelmat ja mustasukkaisuus korostuivat motiivin osalta katsauskauden henkirikoksissa 20 prosentissa tapauksista, kun taas erilaiset mielenterveyden häiriöt ja niistä aiheutunut harhaisuus ja vääristymät tekijän todellisuudentajussa antoivat syyn henkirikokselle 10 prosentissa rikoksista. Kahdeksassa prosentissa henkirikoksista päämotiivi voitiin tulkita taloudelliseksi, seitsemässä prosentissa motiivin nähtiin liittyvän koston, ja kuudessa prosentissa rikoksen tekijän haluun lopettaa tekijään itseensä kohdistuva väkivalta tai esimerkiksi kiusaaminen.

Tuoreimman henkirikokskatsauksen mukaan tarkastelluista henkirikoksista ennalta harkittuja on rikostutkijoiden analyysin mukaan ollut tapauksista neljäsosa, kun taas 11 prosenttiin on liittynyt itsepuolustusellisia piirteitä. Itsepuolustusellisia piirteitä omanneiden henkirikosten osuus oli naisten tekemistä henkirikoksista suurempi (14 %) kuin miesten vastaavia piirteitä motiivin osalta sisältäneet tapaukset (11 %). Suunnitelmallisempia henkirikokseen syyllistyneitä ovat katsauksen mukaan olleet miehet, joiden suorittamista henkirikoksista 26 prosenttia oli esitutkinnan tulosten perusteella suunnitelmallisia naisten vastaavaan 21 prosenttiin verrattuna. (Törölä ym. 2024.)

Tampereen yliopiston kriminologian ja oikeuspolitiikan tutkija Markus Kaakinen arvioi Ylelle vuonna 2024, että henkirikokset eivät Suomessa tyypillisesti ole laskelmoituja, rikollisiin tilanteisiin liittyviä välienselvittelyjä (Mäntysalo & Särkkä, 2024). Tätä analyysiä tukevat myös Törölä ym. (2024) henkirikokskatsauksen tulokset, joiden mukaan suunnitelmalliseen väkivaltaan viittaavia motiiveja löytyy tarkasteltavan ajanjakson henkirikoksista suhteellisen vähän. Rikollisten ja rikollisryhmien välisten konfliktien selvittely oli tulkittu päämotiiviksi henkirikokselle alle prosentissa henkirikoksista, ja esimerkiksi puhtaasti viharikoksiksi tunnistetut teot muodostivat vajaan prosentin jakson henkirikoksista.

3.3 Henkirikosten ilmitulo ja selvittäminen Suomessa

Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuoden 2024 henkirikokskatsauksen mukaan poliisin tietoon henkirikokset tulevat yleensä suhteellisen nopeasti. Vuosien 2009–2022 välisenä aikana tapahtuneista henkirikoksista 65 % tuli poliisiviranomaisen tietoon jo itse rikoksen tekopäivänä ja 12 % henkirikosta seuranneen päivän kuluessa. 84 prosenttia henkirikoksista tuli tarkastelujaksolla poliisin tietoon kolmen päivän kuluessa henkirikoksen tapahtumisesta ja ainoastaan 10 prosentissa tapauksista henkirikoksen ilmitulo kesti pidempään kuin viikon. Henkirikoksista runsas puolet tulee poliisin tietoon joko tekijän, uhrin tai rikoksen silminnäkijän hälyttäessä paikalle apua ja noin viidesosa henkirikoksista tulee ilmi ruumiin löytymisen kautta. Ilmiannot kattavat henkirikosten ilmitulosta puolestaan noin kuusi prosenttia tapauksista ja muun rikoksen tutkinnan yhteydessä esiin tulleet henkirikokset tapauksista kolme prosenttia. (Törölä ym. 2024, 35.)

Laki kuolemansyyn selvittämisestä (459/1973) velvoittaa poliisin suorittamaan oikeuslääketieteellisen kuolemansyyntutkinnan tapauksissa, joissa kuoleman ei tiedetä johtuneen sairaudesta

tai kun vainaja ei viimeisen sairautensa aikana ole ollut lääkärin hoidossa; kun kuoleman on aiheuttanut rikos, tapaturma, itsemurha, myrkytys, ammattitauti tai hoitotoimenpide tahi kun on aihetta epäillä kuoleman johtuneen jostakin sellaisesta syystä; tai kun kuolema muuten on tapahtunut yllättävästi. Törölä ym. (2024, 35) mukaan poliisin suorittaman kuolemansyyntutkinnan kautta esiin nousseiden henkirikosten määrä oli vuosina 2009–2022 tarkasteltuna yhteensä 8 prosenttia, eli 95 kappaletta kaikista poliisin tietoon tulleista henkirikoksista. Henkirikosten ilmitulon näkökulmasta haastavampia ja vaikeasti arvioitavia tai tunnistettavia kuolemantapauksia kuolemansyyntutkinnan prosessissa ovat muun muassa terveydenhoitohenkilöstön tekemät, potilaisiin kohdistuneet henkirikokset. Haastetta henkirikoksen tunnistamiseen lisäävät myös esimerkiksi tapaukset, joissa tahallisen väkivallan osuutta kuolemaan tai tarkkaa kuolinsyytä ei esitutkinnan aikana kyetä selvittämään. (Törölä ym. 2024.)

Vuoden 2020 henkirikostarkastuksen mukaan henkirikokseen syyllistyneen henkilöllisyys kyetään Suomessa yleensä selvittämään nopeasti ja tehokkaasti. Katsauskauden 2010–2018 henkirikoksista 77 % selvisi jo vuorokauden ja 89 % viikon kuluessa henkirikoksen tulemisesta ilmi. Ainoastaan kuudessa prosentissa tapauksissa rikoksen selvittäminen oli kestänyt yli kuukauden ja tarkastelujakson henkirikoksista 1,6 % eli 13 kappaletta oli vuoden 2019 lopulla kirjattuna pimeäksi. Jos pimeäksi kirjattuihin tapauksiin lasketaan tarkastelujaksolta myös oletettuina henkirikoksina tutkittavat katoamistapaukset sekä tietokantaan vielä vuoden 2019 lopulla kirjaamattomat rikokset, puhutaan pimeiden tapausten osalta 2,4 prosentista eli 17 kappaleesta. (Lehti 2020, 42.)

Poliisin omien tutkintatoimien kautta katsauskauden henkirikoksista oli selvitetty lähes kaksi kolmannesta, kun taas henkirikoksista neljäsosassa rikokseen syyllinen oli ilmoittautunut poliisille itse joko suoraan, hätäkeskuksen tai kolmannen osapuolen kautta. Poliisilaitosten välisiä eroja henkirikosten selvittämisnopeudessa ei tarkastelujaksolla juurikaan havaittu, joskin Keskusrikospoliisissa rikokset luonnollisesti selviävät usein keskivertoa hitaammin niiden mahdollisesti vakavamman laadun ja haasteellisuuden vuoksi. (Lehti 2020, 43, 44.)

4 Tekijöitä henkirikoksen selvittämisen nopeuden taustalla

Erilaisia teoreettisia viitekehyksiä on hyödynnetty aiemmassa tutkimuksessa henkirikosten selvittämistä ja esimerkiksi selvittämisen nopeuteen vaikuttavista tekijöistä, ja ne voidaan karkeasti jaotella kahteen pääsuuntaukseen. Blackin (1970) teoriaan harkinnanvaraisista tekijöistä, sekä Gottfredsonin ja Hindelangin (1979) teoriaan ei-harkinnanvaraisista tekijöistä henkirikosten selvittämisen taustalla. Blackin (1970) teorian mukaan poliisilla itsellään ja esimerkiksi poliittisilla voimilla on ratkaiseva rooli sen suhteen, jääkö henkirikos ratkaisematta. Teorian mukaan suoraan uhriin liittyvät tekijät kuten esimerkiksi se, kuinka ”pidetty” hän on yhteiskunnan ja esimerkiksi median silmissä tarjoaa selityksiä sille, miten henkirikostapaus selvitetään ja missä ajassa. Gottfredsonin ja Hindelangin (1979) teoriassa painottuvat puolestaan tapauskohtaiset tekijät, kuten esimerkiksi tutkinnassa kerätyn näytön riittävyys henkirikoksen selvittämisen prosessissa.

4.1 Harkinnanvaraiset ja uhriin liittyvät tekijät

Blackin (1970) teorian mukaan poliisi toimii harkinnanvaraisesti selvittäessään henkirikoksia ja esimerkiksi uhrin sosiaalisella profiililla yhteiskunnassa tai henkirikoksen tekoalueella on vaikutusta siihen, miten perusteellisesti tapaus tutkitaan. Teorian mukaan muun muassa tapaukset, joissa uhrina on nuori henkilö, vaaleaihoinen tai nainen, selvitetään suuremmalla todennäköisyydellä kuin tapaukset, joissa uhrina on vähemmän ”pidetty” uhri, kuten esimerkiksi rikollista taustaa omaava henkilö. Myös ne henkirikokset, jotka tapahtuvat matalampaan sosioekonomiseen statukseen liitetyissä ympäristöissä, joihin liittyy vahvasti matala koulutustaso ja korkea työttömyysaste selviävät epätodennäköisemmin (Litwin & Xu, 2007). Lyonsin ja Robertsin (2014) mukaan tämä johtuu siitä, että nämä edellä kuvatut henkirikokset saavat vähemmän poliisin huomiota ja selviävät tästä syystä huonommin.

Aiempi tutkimus liittyen henkirikoksen uhrin iän vaikutukseen tapauksen selviämiseen on usein osoittanut lapsiin kohdistuneiden henkirikosten selviävän iäkkäitä uhreja kohdanneita tapauksia todennäköisemmin (Bänziger & Killias 2014, Litwin 2004, Regoeczi ym. 2000, 2008). Nämä käsitkset johtuvat esimerkiksi siitä, että pienten lasten seurassa on usein jatkuvasti jokin perheenjäsenistä, kun taas vanhemmat uhrit joutuvat näiden tutkimusten mukaan useammin esimerkiksi tuntemattoman väkivaltaisen ryöstäjän uhreiksi. Myös muut sosiodemografiset tekijät, kuten esimerkiksi uhrin siviilisääty näyttelevät joissain tutkimuksissa roolia siitä näkökulmasta, kuinka todennäköisesti henkirikos tulee selvitettyksi. Aiemmassa tutkimuksessa on kartoitettu muun muassa tapauksia, joissa avioeronneisiin tai yksin eläviin uhreihin kohdistuneet henkirikokset selvisivät muita epätodennäköisemmin (Riedel & Jarvis 1999, Silverman & Kennedy 1987).

Liem ym. (2019) mukaan aiempi tieteellinen tutkimus ei tue vahvasti Blackin teoriaa harkinnanvaraisista tekijöistä, ja eroavaisuuksia henkirikosten selvittämiseen vaikuttavista tekijöistä löytyy paljonkin. Joidenkin tutkimusten mukaan uhrin sukupuolella ei ole väliä sen suhteen, tuleeko henkirikos selvitettyksi vai ei (Litwin 2004), kun taas toiset tutkimukset osoittavat naisuhrin tarkoittavan rikoksen todennäköisempää selviämistä (Lee 2005). Uhrin etnisen taustan osalta osa aiemmasta tutkimuksesta tukee ajatusta siitä, että etniseen vähemmistöön kuuluvan uhrin henkirikos selviää etniseen enemmistöön kuuluvan uhrin henkirikosta todennäköisemmin (Regoeczi ym. 2000). Vastaavasti osa tutkimuksesta vahvistaa käsitystä siitä, että etniseen vähemmistöön kuuluvan henkilön joutuessa henkirikoksen uhriksi selviää tämä tapaus etnistä enemmistöä edustavan uhrin kuolemaa epätodennäköisemmin (Litwin 2004, Roberts & Lyons 2011).

4.2 Ei-harkinnanvaraiset ja tapaukseen liittyvät tekijät

Vastapainona Blackin (1970) käsitykseen poliisin harkinnanvaraisesta toiminnasta henkirikoksen selvittämisen yhteydessä keskittyvät Gottfredson ja Hindelang (1979) henkirikostutkinnan ei-harkinnanvaraiseen ulottuvuuteen ja tekijöihin, jotka eivät ole poliisin kontrollissa. Litwin (2004) korostaakin, että henkirikoksen ollessa luonteeltaan moneen muuhun rikostyyppiin verrattuna uniikki ja vakava rikos, kohdistuu poliisin vahvaa organisaationaalista ja yhteiskunnallista painetta tapauksen selvittämiseksi. Tätä painetta kohdistuu viranomaisiin riippumatta siitä, kuka henkirikoksen uhriksi on joutunut tai missä rikos on tapahtunut.

Tästä Gottfredsonin ja Hindelangin perspektiivistä katsottuna merkittäviä henkirikoksen selvittämiseen vaikuttavia seikkoja ovat ainoastaan itse tapaukseen liittyvät seikat, kuten ruumiin löytöpaikka, tekoväline, alueen väkiluku, henkirikoksen teko-olosuhteet ja esimerkiksi uhrin ja tekijän välinen suhde (Litwin & Xu 2007, Lyons & Roberts 2014). Perusajatuksena on, että näistä yllä esitetyn kaltaisista tekijöistä henkirikoksen taustalla riippuu se, paljonko informaatiota poliisilla on saatavilla, mikä puolestaan vaikuttaa henkirikoksen selvittämiseen. Tässä teoriassa painottuvat siis tapauskohtaiset tekijät, kuten esimerkiksi tutkinnassa kerätyn näytön riittävyys pidätysten tekemiseen ja henkirikoksen selvittämiseen, ei niinkään se, kuinka tehokkaasti viranomaiset päättävät tapausta tutkia. (Roberts & Lyons 2009.)

Robertsin (2007) mukaan on olemassa tiettyä tutkimuksellista näyttöä siitä, että näillä suoraan henkirikostapaukseen liittyvillä tekijöillä on vaikutusta rikoksen selviämiseen perustuen saatavilla olevaan todistusaineistoon ja informaatioon rikostutkinnan tueksi. Aikaisempi tieteellinen tutkimus maailmalta liittyen henkirikoksen tapahtumapaikkaan osoittaa esimerkiksi niiden henkirikosten selviävän todennäköisemmin, joissa teolle on silminnäkijöitä (Sturup ym. 2015), tai jotka ovat tapahtuneet muun muassa yksityisasunnossa. Privaatissa lokaatiossa tapahtuneen henkirikoksen nopeampaa selvittämistä puoltaa Litwinin ja Xun (2007) mukaan se, että näissä tapauksissa tekijä on usein uhrin puoliso tai muu perheenjäsen, jolloin poliisilla on heti potentiaalinen tutkintalinja selvitettävänä. Tutkimustulokset alueen väkiluvun vaikutuksista henkirikoksen selviämiseen ovat aiemman tutkimuksen perusteella puolestaan ristiriitaisia. Osa tutkimuksista on sitä mieltä, että harvaan asutuilla alueilla tapahtuneet henkirikokset selviävät todennäköisemmin (Litwin 2004), kun taas toisten tutkimustulosten perusteella tiheään asutuilla alueilla henkirikokset selviävät suuremmalla todennäköisyydellä esimerkiksi todistajien ollessa mahdollisesti halukkaita jakamaan informaatiota rikostutkijoille (Wellford ym. 1999).

Tapaukseen liittyvien, ei-harkinnanvaraisten seikkojen näkökulmasta myös tekovälineellä on vaikutusta henkirikoksen selviämisen todennäköisyyteen. Amerikkalaisessa viitekehyksessä Litwin & Xu (2007) sekä Sturup ym. (2015) mukaan ampuma-aseella tehty henkirikos selviää muulla tekovälineellä tehtyä rikosta epätodennäköisemmin. Taustalla vaikuttaa muun muassa se, että ampumalla tehdyssä henkirikoksessa uhrin ja tekijän välinen välimatka on usein pidempi, kuin esimerkiksi teräasetta tai muuta välinettä käytettäessä, jolloin rikospaikalle voi jäädä vähemmän todistusaineistoa tekijästä itsestään (Roberts 2007).

Myös sillä, liittyykö henkirikokseen jokin toinen rikos tai onko se jollakin tavalla esimerkiksi järjestäytyneeseen rikollisuuteen tai huumeisiin liittyvä, on vaikutusta rikoksen selvittämiseen. Näissä tapauksissa selviämisen todennäköisyys on Regoeczi ym. (2000) mukaan epätodennäköisempää, sillä tämän tyyppiset henkirikokset tapahtuvat usein alueilla, jossa on vähemmän halukkaita todistajia. Järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja esimerkiksi huumekauppaan kytkeytyvillä

henkirikoksilla on myös omat tutkinnalliset haasteensa, jotka hankaloittavat poliisin rikostutkimusta, sillä näihin liittyy usein muun muassa täysin toisilleen tuntemattomia henkilöitä (Roberts 2007).

4.3 Suomalaisen henkirikoksen selvittämisenopeuteen vaikuttavia tekijöitä

Aikaisempi tieteellinen tutkimus tekijöistä henkirikosten selvittämisen taustalla on keskittynyt pitkälti Yhdysvaltoihin ja eurooppalainen fokus on jäänyt selvästi vähemmälle. Tästä syystä suorilla johtopäätöksillä näiden globaalien viitekehysten tutkimusten tulosten pätevyyteen myös eurooppalaisessa, saati vielä rajatummassa suomalaisessa kontekstissa ei voida yksinkertaistaen tehdä (Liem ym. 2019, 85). Kansainvälisesti rikollisuuden vertailua hankaloittaa muun muassa se, että rikostunnusmerkistöt eroavat maakohtaisesti toisistaan huomattavasti. Henkirikostilastoja tarkasteltaessa ja vertailtaessa onkin pidettävä mielessä tilastoinnin kirjavuus rikosnimikkeiden, tahallisuuden ja tuottamuksellisuuden, sekä esimerkiksi täytetyn ja yritykseksi jääneen teon statuksen osalta. (Lehti 2020, 3.)

Eurooppalaista näkökulmaa korostavassa tutkimuksessaan vuodelta 2019 Liem ym. vertailivat henkirikostapausten taustalla vaikuttavien tekijöiden vaikutusta rikoksen selvittämiseen ja selvittämisenopeuteen vuodesta 2003 vuosiin 2009–2014 saakka neljän länsieurooppalaisen maan, Suomen, Ruotsin, Alankomaiden ja Sveitsin välillä. Tämän tutkimuksen tulokset eivät yksiselitteisesti puolustaneet kumpaakaan aiemmassa tieteellisessä tutkimuksessa vallalla ollutta teoriaa, vaan henkirikosten selvittämiseen vaikuttavissa tekijöissä painoutuivat niin Blackin (1970) uhriin liittyvät, kuin Gottfredsonin ja Hindelangin (1979) tapaukseen liittyvät tekijät. Liem ym. (2019) uskovatkin, että selitys henkirikoksen selviämisen todennäköisyyteen ei välttämättä löydykään näistä teoreettisista perspektiiveistä, vaan heidän eurooppalaisessa viitekehyksessään ainakin näiden neljän maan osalta tulee keskittyä tunnistamaan kullekin maalle tyypillisimpiä henkirikostyyppisiä ominaispiirteineen.

4.3.1 Henkirikoksen tapahtumapaikka

Henkirikoksen tapahtumapaikka määritellään julkiseksi tapauksissa, joissa rikos on tapahtunut esimerkiksi puistossa, metsässä, suojellulla ulkoilualueella, ravintolassa, kaupassa, baarissa, kadulla, julkisessa liikennevälineessä tai työpaikalla. Yksityiseksi paikaksi lukeutuvat puolestaan uhrin tai tekijän koti, hotelli, asuntola tai esimerkiksi auto. (Liem ym. 2019, 87.)

Liem ym. (2019, 89) mukaan ne suomalaiset henkirikokset, jotka tapahtuvat yleisellä paikalla ovat yksityisessä lokaatiossa tapahtuneisiin henkirikoksiin verrattuna hitaampia ja vaikeampia selvittää. Tarkasteluajanjakson 2003–2014 henkirikoksista alle 30 päivän kuluessa selvitettiin ”julkisista” tapauksista 88 %, kun taas yksityisessä paikassa tapahtuneista henkirikoksista samassa ajassa selvitettiin jopa 95 %. Maantieteellisellä sijainnilla ei tutkimuksessa näyttänyt olevan vaikutusta henkirikoksen selviämiseen verrattaessa urbaaneja alueita maaseutuun.

Yksityisessä lokaatiossa tapahtuneiden henkirikosten selvitysaste on syystäkin julkisella paikalla tapahtuneita korkeampi. Näissä paikoissa tapahtuneissa henkirikoksissa uhrin surmaa suurella todennäköisyydellä joko perheenjäsen, tai joku uhrin entuudestaan tuntema henkilö, mikä helpottaa henkirikoksen tutkintaa huomattavasti epäiltyjen määrän ollessa rajoitetumpi (Litwin 2004). Henkirikoksen tapahtumapaikan julkisuuden voidaan siis katsoa Liem ym. (2019) mukaan vaikuttavan negatiivisesti henkirikoksen selvittämisenopeuteen.

4.3.2 Henkirikoksen tekotapa

Tutkimuksessaan henkirikosten selvittämistä eurooppalaisessa kontekstissa Liem ym. (2019, 88) jaottelevat henkirikoksen tekotavat ja täten uhrin kuolinsyyn ampuma-aseisiin, tylppiin objekteihin, teräaseisiin, kuristamiseen, lyömiseen tai potkimiseen, sekä muihin tekotapoihin, kuten myrkytyksiin, räjähteisiin, hukkumiseen, tulipaloon tai moottorikäyttöisiin ajoneuvoihin liittyviin vammoihin. Suomalaisessa viitekehityksessä erot henkirikosten selvittämisenopeudessa verratessa eri tekotapoja toisiinsa ovat tutkimuksen mukaan merkittäviä. Kategoriaan ”muut tekotavat” kuuluvat muun muassa hukkuminen, myrkytys ja tulipalo, ja näistä henkirikoksista 81 % selvitettiin tarkasteluajanjaksolla 30 päivän sisään tapahtuneesta. Henkirikoksista ne, joissa uhri menehtyi tylpällä objektilla, teräaseella, kuristamisella tai esimerkiksi lyömällä tai potkimisella aiheutettuun väkivaltaan, selvitettiin 85–100 % ensimmäisen 30 päivän sisällä. Huomionarvoista on, että suomalaisessa kontekstissa ei ampuma-aseen käytöllä henkirikoksen tekovälineellä ollut vaikutusta tapauksen selvittämiseen. (Liem ym. 2020, 89, 92, 97.)

4.3.3 Henkirikostyyppi

Tutkimuksessaan Liem ym. (2019, 88, 92) jaottelevat henkirikostyyppit perhepiirissä tapahtuviin (puolisoon, lapseen tai muuhun perheenjäseneseen kohdistuvat), rikollisessa ympäristössä tapahtuviin (muun muassa huumekauppaan liittyvät), ryöstöjen yhteydessä tapahtuviin, yöelämässä tapahtuviin, seksuaalisiin ja muihin henkirikoksiin. Suomalaisessa kontekstissa ei tutkimuksen mukaan henkirikoksen tyyppillä ollut merkittävää vaikutusta siihen, kuinka nopeasti tapaus selvitetään. On hyvä huomioida, että henkirikostyyppin perustuessa usein selvitettyyn suhteeseen uhrin ja tekijän välillä, puuttuu tämä muuttuja selvittämättömien henkirikosten analyysissä usein kokonaan.

4.3.4 Henkirikoksen uhrin ominaisuudet

Henkirikoksen uhriin liitettävät ominaisuudet Liem ym. (2019, 88) jaottelevat iän, sukupuolen ja etnisyyden perusteella. Suomalaisten tapauksien osalta sukupuolella ei tutkimustulosten perusteella ole vaikutusta henkirikoksen selvittämisenopeuteen, sillä sekä naisiin että miehiin kohdistuneet henkirikokset selvitettiin tarkastelujaksolla 93 % tapauksista alle 30 päivän kuluessa. Myöskään etnisellä taustalla ei näyttänyt olevan vaikutusta henkirikoksen selvittämisenopeuteen suomalaisia tapauksia tutkittaessa.

lällä sen sijaan on tutkimuksen mukaan huomattavaa merkitystä sen kannalta, kuinka nopeasti henkirikostapaus Suomessa selviää. Hankalimpia tapauksia olivat tutkimustulosten perusteella ne, joissa uhrina oli alle 6-vuotias lapsi (81 % tapauksista selvisi alle 30 päivässä) tai yli 65-vuotias vanhempi aikuinen (88 % tapauksista selvisi alle 30 päivässä). Muissa ikäryhmissä henkirikostapaus selvitettiin samassa alle 30 päivän aikaikkunassa reilusti yli 90 % tapauksia. (Liem ym. 2019, 92.)

5 Johtopäätökset

Tämä tutkielma on opinnäytetyönä keskittynyt kartoittamaan jo olemassa olevan tiedon ja tutkimuksen pohjalta suomalaisen henkirikollisuuden ominaispiirteitä ja tekijöitä henkirikoksen selvittämisenopeuden taustalla. Tutkielman alkupuolella pureuduttiin aiheen lainsäädännölliseen taustaan ja käsitteistöön, jonka jälkeen siirryttiin suomalaisen henkirikollisuuden kehitykseen ominaispiirteineen ja tästä lopulta kohti henkirikoksen selvittämisenopeuteen vaikuttavia tekijöitä.

5.1 Suomalaisen henkirikollisuuden ominaispiirteitä

Suomalainen henkirikollisuus on viime vuosina kehittynyt myönteiseen suuntaan myötäillen muuallakin länsimaissa vallalla olevaa laskevaa trendiä ja vuonna 2023 tietoon tulleiden henkirikosten määrä on pienempi, kuin kertaakaan vuoden 1980 jälkeen. Euroopan mittakaavassa suomalainen henkirikollisuus on alueen kahdeksanneksi korkeinta. Henkirikosten määrän laskun pitkällä aikavälillä tarkasteltuna voidaan katsoa kuvastavan yleisempää vakavan väkivallan vähenemistä Suomessa, joskin vuosittaista vaihtelua voi olla hankalaa tulkita ja laajempien tulkintojen tekeminen henkirikollisuuden kehityksestä vaatii aina pidempien ajanjaksojen tarkastelua. Suunta on kuitenkin viimeaikaisten tilastojen näkökulmasta oikea.

Suomessa tapahtuvista henkirikoksista valtaosa liittyy edelleen toisilleen jo entuudestaan tuttuun ja työelämän ulkopuolelle jääneiden miesten välisiin, yksityisasunnoissa tapahtuviin alkoholinkäyttötilanteisiin, joissa tavallisesti uhria nuorempi tekijä surmaa henkilön teräaseella. Lähes puolessa henkirikostapauksista henkirikoksen uhri on ystävänsä tai tuttavansa surmaama parisuhdetappojen vastatessa tilastoissa noin viidesosaa. Ennestään tuntemattoman tekijän henkirikoksen uhriksi joudutaan Suomessa suhteellisen harvoin.

Syitä suomalaiselle henkirikokselle voidaan motiivien valossa hakea useimmiten ryyppyporukan jäsenten välille syntyneen riitatilanteen ratkaisuyrityksistä ja muun muassa mustasukkaisen parisuhteen ongelmista. Suomalaisessa kontekstissa myös erilaiset mielenterveyden ongelmat, taloudelliset motiivit ja halu kostaa ovat läsnä henkirikostilastoinnissa, vaikka jäävätkin määrällisesti muiden motiivien jalkoihin. Ennalta harkittuja ja suunnitelmallisia henkirikoksia on olemassa olevan tilastotiedon valossa lähivuosien tapauksista noin neljäsosa, joten pikaistuksissa ja vailla harkintaa tehdyt veriteot korostuvat.

Suomessa tapahtuvat henkirikokset tulevat poliisin tietoon yleensä nopeasti. Viimeisen vajaan kahden vuosikymmenen ajalta tietoon tulleista henkirikoksista reilusti yli puolet tuli poliisin tietoon jo rikoksen tekovuorokauden aikana ja esimerkiksi neljä viidestä henkirikoksesta kolmen vuorokauden sisällä teon toteuttamisesta. Ainoastaan yksi kymmenestä tapauksesta tulee Suomessa poliisin tietoon yli viikon kuluttua henkirikoksesta. Rungas puolet henkirikoksista tulee poliisin tietoon joko tekijän, uhrin tai rikoksen silminnäkijän paikalle hälyttämän avun kautta ja noin viidesosa ruumiin löytymisen myötä. Huomattavasti pienempi osa henkirikoksista nousee viranomaisten tietoon ilmiantojen tai muiden rikosten tutkinnan yhteydessä tehtyjen havaintojen kautta.

Suomessa tapahtuvat henkirikokset myös selviävät lähtökohtaisesti lyhyen ajan sisällä, eikä suuria eroja selvittämisenopeudessa poliisilaitosten välillä juuri ole. Esimerkiksi 2010-luvulla henkirikokseen syyllistyneen henkilöllisyys on kyetty selvittämään nopeasti ja tehokkaasti ja

tapauksista yli kolme neljästä selvisi vuorokauden ja lähes yhdeksän kymmenestä henkirikoksesta viikon kuluessa rikoksen ilmitulosta. Suomen poliisin omien tutkintatoimien kautta henkirikoksista selviää lähes kaksi kolmesta tapauksesta, kun taas tapauksista neljäsosassa rikokseen syyllinen ilmoittautuu poliisille itse joko suoraan, hätäkeskuksen tai kolmannen osapuolen kautta. Pimeäksi kirjattuja henkirikostapauksia on suomalaisessa kontekstissa prosentuaalisesti tapauksista hyvin pieni osa, mutta näitäkin tilastoihin sisältyy.

Edellä esitettyjen, olemassa olevan tutkimuksen tuloksiin perustuvien löydösten pohjalta suomalaisen henkirikoksen tyyppiesimerkkiä erityispiirteineen havainnollistetaan alla kuviossa 1.

HENKIRIKOKSEN UHRI

- mies
- tekijän tuttava
- päihtynyt (tekijää vahvemmin)
- keski-ikäinen (keskimäärin 40-44-vuotias)
- työelämän ulkopuolella

HENKIRIKOKSEN TEKIJÄ

- mies
- uhrin tuttava
- päihtynyt (uhria lievemmin)
- keski-ikäinen (keskimäärin 38-vuotias)
- työelämän ulkopuolella
- aiempaa väkivaltarikostaustaa

HENKIRIKOKSEN TEKOVALINE

- teräase (usein keittiöveitsi)

HENKIRIKOKSEN TAPAHTUMAPAIKKA

- yksityisasunto

HENKIRIKOKSEN MOTIIVI

- ryypyporukan riitatilanteen ratkaisu
- parisuhdeongelmat
- mustasukkaisuus

HENKIRIKOKSEN SUUNNITELMALLISUUS

- ennalta suunnittelematon

HENKIRIKOKSEN ILMITULOTAPA & -NOPEUS

- tekijä, uhri tai silminnäkijä hälyttää paikalle apua
- tulee ilmi tekopäivänä tai viimeistään kolmen päivän kuluessa teosta

HENKIRIKOKSEN SELVITTÄMISTAPA & -NOPEUS

- poliisin omien tutkintatoimien kautta
- tekijän henkilöllisyys selvillä viikon sisään tai jopa vuorokauden kuluessa

Kuvio 1 Tyypillisen suomalaisen henkirikoksen ominaispiirteitä

5.2 Tekijöitä suomalaisen henkirikoksen selvittämisenopeuden taustalla

Henkirikosten selvittämiseen vaikuttaviin tekijöihin keskittyneessä tutkimuksessa korostuvat sekä niin sanotut harkinnanvaraiset eli uhriin liittyvät, että ei-harkinnanvaraiset itse henkirikostapaukseen liittyvät tekijät. Blackin teorian mukaan poliisilla itsellään ja esimerkiksi poliittisilla voimilla on ratkaiseva rooli sen suhteen, jääkö henkirikos ratkaisematta. Teorian mukaan suoraan uhriin liittyvät tekijät kuten esimerkiksi se, kuinka ”pidetty” hän on yhteiskunnan ja esimerkiksi median silmissä tarjoaa selityksiä sille, miten henkirikostapaus selvitetään ja missä ajassa. Gottfredsonin ja Hindelangin teoriassa painottuvat puolestaan tapauskohtaiset tekijät, kuten esimerkiksi tutkinnassa kerätyn näytön riittävyys henkirikoksen selvittämisen prosessissa.

Uhriin liittyviä harkinnanvaraisia tekijöitä korostavan suuntauksen mukaan poliisi toimii harkinnanvaraisesti selvittäessään henkirikoksia ja esimerkiksi uhrin sosiaalisella asemalla yhteiskunnassa ja sillä, kuinka ”pidetty” hän on esimerkiksi rotunsa, koulutustasonsa tai varallisuutensa puolesta on vaikutusta siihen, kuinka tehokkaasti poliisi tapauksia tutkii ja kuinka nopeasti henkirikos selviää. Aiempi kansainvälinen tutkimus ei suoraviivaisesti tue tätä Blackin teoriaa harkinnanvaraisista tekijöistä, ja eroavaisuuksia tutkimustuloksista löytyy runsaasti sen suhteen, minkälaiseen uhriin kohdistunut henkirikos lopulta selviää todennäköisimmin ja mihin tutkintaan poliisi laittaa suurimmat panostukset resurssien näkökulmasta.

Vastapainona Blackin käsitykseen poliisin harkinnanvaraisesta toiminnasta henkirikoksen selvittämisen yhteydessä keskittyvät Gottfredson ja Hindelang henkirikostutkinnan ei-harkinnanvaraiseen ulottuvuuteen ja tekijöihin, jotka eivät ole poliisin omassa kontrollissa. Henkirikostutkinnan osalta poliisiin kohdistuu usein vahvaa yhteiskunnallista ja organisaationaalista painetta tapauksen selvittämiseksi. Tällaista painetta kohdistuu viranomaisiin riippumatta siitä, minkälainen uhri henkirikoksen kohteeksi on joutunut. Tästä perspektiivistä katsottuna henkirikoksen selvittämiseen ei vaikuta poliisin harkinnanvarainen toiminta, vaan suoraan itse tapaukseen liittyvät seikat, kuten esimerkiksi ruumiin löytöpaikka, tekoväline, alueen väkiluku, henkirikoksen teko-olosuhteet ja esimerkiksi uhrin ja tekijän välinen suhde. Teorian punaisena lankana on, että näistä yllä esitetyn kaltaisista henkirikoksen taustatekijöistä riippuu se, paljonko informaatiota poliisilla on saatavilla, mikä puolestaan vaikuttaa henkirikoksen selvittämiseen.

Aiempi kansainvälinen tutkimus aiheeseen liittyen osoittaa esimerkiksi henkirikoksen tapahtumapaikan vaikuttavan tapauksen selviämiseen siten, että yksityisessä lokaatiossa silminnäkijöiden todistama rikos selviää julkisella paikalla ilman silminnäkijöitä tapahtunutta henkirikosta todennäköisemmin. Muun muassa yksityisasunnossa tapahtuneessa henkirikoksessa tapauksia tutkivan viranomaisen katse kääntyy usein uhrin puolisoon tai muuhun perheenjäseneseen, jolloin poliisilla on heti olemassa yksi potentiaalinen tutkintalinja, joka lopulta saattaa nopeuttaa koko rikoksen selviämistä.

Näihin tapaukseen liittyvien, ei-harkinnanvaraisten seikkojen näkökulmasta myös henkirikokseen liittyvällä tekovälineellä on ratkaiseva vaikutus rikoksen selviämisen todennäköisyyteen, joskin ristiriitaisia tutkimustuloksia löytyy myös tämän teorian osalta. Esimerkiksi amerikkalaisessa viitekehityksessä ampuma-aseella toteutettu henkirikos selviää muilla tekovälineillä tehtyä rikosta epätodennäköisemmin muun muassa siksi, että ammuttaessa uhrin ja tekijän välinen välimatka on usein pidempi, kuin esimerkiksi teräasetta tai muuta välinettä käytettäessä, jolloin rikospaikalle voi jäädä vähemmän todistusaineistoa tekijästä itsestään. Opinnäytetyössä aiemmin esitellyn, enemmän eurooppalaiseen ympäristöön keskittyneen tutkimuksen näkökulmasta

esimerkiksi Suomessa tapahtuneessa henkirikoksessa ei ampuma-aseen käytöllä henkirikoksessa kuitenkaan ole vaikutusta tapauksen selvittämiseen. Suoraa korrelaatiota ei voida vetää aiempien tutkimustulosten valossa myöskään esimerkiksi sen välille, selviääkö tiheään vai harvaan asutulla alueella tapahtunut henkirikos toistaan helpommin. Suomalaisia henkirikoksia tarkasteltaessa esimerkiksi maantieteellisellä sijainnilla ei aiemmassa tutkimuksessa näyttäneet olevan vaikutusta henkirikoksen selviämiseen verrattaessa urbaaneja alueita maaseutuun.

Kirjallisuuskatsaukseen ja dokumenttianalyysiin pohjautuen henkirikoksen selvittämisenopeuteen keskittyneiden tutkimusten tulokset eivät yksiselitteisesti puolustaneet kumpaakaan aiemmassa tieteellisessä tutkimuksessa vallalla ollutta teoriaa. Henkirikosten selvittämiseen vaikuttavissa tekijöissä painottuvatkin niin Blackin uhriin liittyvät harkinnanvaraiset, kuin Gottfredsonin ja Hindelangin tapaukseen liittyvät tekijät, joskin eurooppalaisessa kontekstissa olemassa oleva tutkimus on keskittynyt enemmän itse tapaukseen liittyvien seikkojen vaikutukseen henkirikoksen selvittämiseen.

Kuvioon 2 on koostettu teoreettisen viitekehyksen pohjalta synteesikuvio, joka kuvaa eurooppalaisesta ja tarkemmin myös suomalaisesta näkökulmasta olemassa olevan tutkimuksen tuloksia liittyen henkirikoksen selvittämisenopeuteen vaikuttaviin tekijöihin. Synteesikuviossa henkirikoksen selviämiseen vaikuttavat tekijät on jaettu olemassa olevan tutkimuksen pohjalta positiivisiin, negatiivisiin ja neutraaleihin tekijöihin sen mukaan, liittyvätkö tietyt henkirikostapauksen piirteet aiemman tieteellisen tutkimuksen perusteella nopeammin vai hitaammin selvitettävissä oleviin tapauksiin.

Suomalaisessa kontekstissa positiiviset-kategorian ominaisuuksia omaavat henkirikokset siis selvitetään olemassa olevaan tutkimukseen perustuen nopeammin, kuin negatiiviset-kategorian piirteitä omaavat henkirikostapaukset. Kategoriaan ”neutraalit” sisältyvät tekijät henkirikoksen selvittämisenopeuden taustalla eivät aiemman tieteellisen tutkimuksen perusteella vaikuta merkittävästi suomalaisessa kontekstissa henkirikoksen selviämisenopeuteen.

POSITIIVISET

TAPAHTUMAPAIKKA

+ yksityinen

TEKOTAPA

+ tylppä väkivalta
+ teräase
+ kuristaminen
+ lyöminen & potkiminen

UHRIN IKÄ

+ min 7-vuotias
+ max 64-vuotias

NEGATIIVISET

TAPAHTUMAPAIKKA

- julkinen

TEKOTAPA

- muut tekotavat:
myrkytykset
räjähteet
hukkumiset
tulipalot
moottorikäyttöiset ajoneuvot

UHRIN IKÄ

- alle 6-vuotias lapsi
- yli 65-vuotias aikuinen

NEUTRAALIT

HENKIRIKOSTYYPPI

perhepiiri, rikollinen ympäristö, ryöstöt, yöelämä, seksuaaliset, muut

UHRIN SUKUPUOLI & ETNINEN TAUSTA

mies, nainen, etnisyys

MAANTIETEELLINEN SIJAINTI

urbaani alue, maaseutu

TEKOTAPA

ampuma-ase

Kuvio 2 Suomalaisen henkirikoksen selvittämisenopeuteen vaikuttavia tekijöitä

Kuten kuviosta 2 ilmenee, henkirikoksen tapahtumapaikan julkisuuden voidaan katsoa vaikuttavan negatiivisesti tapauksen selvittämisenopeuteen. Aiemman tieteellisen tutkimuksen tulosten perusteella ne suomalaiset henkirikokset, jotka tapahtuvat yleisellä paikalla ovat yksityisessä lo-kaatiossa tapahtuneisiin henkirikoksiin verrattuna hitaampia ja vaikeampia selvittää.

Suomalaisessa viitekehyksessä myös erot henkirikosten selvittämisenopeudessa verratessa eri tekotapoja toisiinsa ovat aiemman tutkimuksen mukaan merkittäviä. Kategoriaan ”muut tekotavat” kuuluvat muun muassa hukkuminen, myrkytys ja tulipalo, ja näistä henkirikoksista huomattavasti pienempi osa oli aiemmassa tutkimuksessa tarkastelun kohteena olleen noin kuukauden mittaisen ajanjakson sisällä selvitetty verrattuna henkirikoksiin, joissa uhri menehtyi tylpällä objektilla, teräaseella, kuristamisella tai esimerkiksi lyömällä tai potkimisella aiheutettuun

väkivaltaan. Ampuma-aseella tekovälineenä suomalaisessa henkirikoksessa ei puolestaan ole tutkimusten mukaan vaikutusta tapauksen selviämisenopeuteen.

Aikaisempi tieteellinen tutkimus aiheeseen liittyen jaottelee henkirikostyypit perhepiirissä tapahtuviin, rikollisessa ympäristössä tapahtuviin, ryöstöjen yhteydessä tapahtuviin, yöelämässä tapahtuviin, seksuaalisiin ja muihin henkirikoksiin. Suomalaisessa kontekstissa ei tutkimuksen mukaan henkirikoksen tyyppillä ollut merkittävää vaikutusta siihen, kuinka nopeasti henkirikostapaus selvitetään. Merkitystä selvittämisenopeudelle ei ole myöskään sillä, onko henkirikos tapahtunut maaseudulla, vai urbaanilla alueella.

Kuvio 2 havainnollistaa myös henkirikoksen uhriin liitettävien ominaisuuksien, kuten iän, sukupuolen ja etnisyyden vaikutusta suomalaisen henkirikoksen selvittämisenopeuteen. Suomalaisten henkirikostapausten osalta ei uhrin sukupuolella eikä etnisellä taustalla tutkimustulosten perusteella ole vaikutusta henkirikoksen selvittämisenopeuteen. Sen sijaan uhrin iällä on edeltävän tutkimuksen mukaan merkitystä henkirikostapauksen selvittämisenopeuteen. Hankalimpia tapauksia olivat tutkimustulosten perusteella ne, joissa uhrina oli alle 6-vuotias lapsi tai yli 65-vuotias vanhempi aikuinen.

Tiivistettynä kuvio 2 havainnollistaa siis aiempaan tieteelliseen tutkimukseen perustuen sitä, miten suomalaisen henkirikoksen kohdalla nopean selviämisen todennäköisyys laskee silloin, jos kyseessä on hyvin nuoreen tai iäkkääseen henkilöön kohdistunut tai julkisella paikalla tapahtunut henkirikos, joka on toteutettu ”muut tekotavat” -kategoriaan lukeutuvalla väkivallalla, kuten esimerkiksi myrkyttämällä tai hukuttamalla. Kuten tässä opinnäytetyössä ollaan kirjallisuuskatsaukseen ja dokumenttianalyysiin perustuen jo tiivistetty, on perisuomalainen henkirikos usein teräaseella yksityisasunnossa keski-ikäisen henkilön kohtaloksi koitunut väkivaltarikos, joka näine kuvattuine piirteineen on olemassa olevaan tutkimukseen perustuen myös nopeimmin selvitettävissä oleva henkirikostyyppi, kun otetaan huomioon suomalaisessa kontekstissa selvittämisenopeuteen vaikuttavat tekijät.

6 Pohdintaa

6.1 ”Mikään ei ole helpompi tutkia, kuin reilu tappo.”

Näin totesi yksi Poliisiammattikorkeakoulun opettajista erään oppitunnin yhteydessä virkauransa ensiaskelia syksyllä 2022 Tampereen Hervannassa ottaville poliisiopiskelijoille. Sen lisäksi, että tuo lausahdus jäi elämään, on sille olemassa myös tutkimuksen valossa tieteellistä tukea ja pohjaa. Useimmiten yksityisasunnossa tapahtuu ennalta suunnittelematon teräaseella toteutettu ryyppyriitatappo, johon syyllistyy työelämästä syrjäytynyt keski-ikäinen, hieman uhriaan nuorempi mies, joka surmaa itsekin humaltuneena ennestään tuntemansa alkoholisoituneen miehen. Usein tämä henkirikos myös tulee poliisin tietoon hyvin nopeasti rikoksen tapahduttua ja myös tekijän henkilöllisyys on viranomaisilla selvillä lyhyen ajan kuluessa.

Kaikki nämä suomalaista henkirikosta leimaavat tekijät tekovälineestä tapahtumapaikkaan ovat olemassa olevan tutkimuksen näkökulmasta piirteitä, jotka vaikuttavat henkirikoksen selvittämisen nopeuteen suomalaisessa kontekstissa positiivisella tavalla. Suoralta kädeltä ei toki voida sanoa, että tyypillinen suomalainen henkirikos on poliisille vaivaton selvitettävä, mutta perinteinen ryyppyriita ja siitä seuraava veriteko on olemassa olevan tutkimuksen valossa tutkinnallisesti kuitenkin siitä mutkattomammasta päästä. Tilanne voisi suomalaisen poliisin kansainvälisestikin kehitetyn henkirikosten selvittämistavan osalta olla olemassa olevan tutkimuksen perusteella toinen, jos henkirikollisuus täällä tapahtuisi useammin julkisella paikalla, tekoväline ei olisi teräase ja uhrina olisi esimerkiksi hyvin nuori tai hyvin iäkäs henkilö.

Rikosjournalismiin keskittyvä toimittaja Jatta Lapinkangas pohtii näkökulmakirjoituksessaan Iltalehdessä vuonna 2022, nojaako poliisin toiminta liikaakin siihen, että Suomessa lähes kaikki henkirikokset saadaan ”helposti” selvitettyä. Usein henkirikoksesta epäilty on rikospaikalla vielä poliisin saapuessa paikalle ja esitutkinnassa myöntääkin teon, edes osittain. Lapinkankaan (2022) mukaan ongelmassa ollaan kuitenkin siinä kohtaa, kun jotakin poikkeuksellista tapahtuu. Ja poikkeuksellistahan tapahtuu ja tulee tapahtumaan myös tulevaisuudessa.

Kriminologian yliopistolehtori Matti Näsi Helsingin yliopistosta nostaa Ylen Ykkösaamussa tuoreeltaan syyskuussa 2024, miten suomalaisen väkivallan luonne on viime aikoina ollut entistä julkisempaa ja miten erityisesti tekijäprofiilin nuortuminen on tuonut henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikollisuuden aiempaa vahvemmin julkisille paikoille. Näsin mukaan erityisesti nuorten piireissä mukana kuljetetaan paljon esimerkiksi teräaseita, ja niitä siten herkemmin myös käytetään, kun tilanne niin sanotusti iskee päälle (Yle Ykkösaamu 2024).

Samanlaista väkivaltarikollisuuden julkistumista ovat havainneet myös entinen Helsingin väkivaltarikosyksikön päällikkö rikosylikomisario Kari Tolvanen, sekä tutkinnanjohtajana ja asiantuntijana Helsingin poliisin huume- ja järjestäytyneen rikollisuuden tutkinnassa toiminut rikostarkastaja Petri Rainiala. MTV:n Rikospaikka-ohjelmassa vuonna 2024 vierailleiden Tolvasen ja Rainialan mukaan väkivalta on siirtynyt osittain kodeista kaduille muistuttaen samalla, että kyse ei sinänsä ole uudesta ilmiöstä. Aiemmin julkisilla paikoilla tapahtunut väkivaltarikollisuus on liitetty liivijengeihin ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen, kun nyt siihen saattavat syyllistyä enenevässä määrin myös aivan tavalliset kansalaiset, jopa hyvin nuoret henkilöt. Vaikka nämä pitkän uran poliisina tehneet ammattilaiset luonnehtivatkin suomalaista mielenmaisemaa niin ujoksi, ettei se uskalla surmata kuin läheisiään tai tilannetuttujaan suljettujen ovien takana, pistää keskustelu

väkivallan ja sitä kautta myös henkirikollisuuden vähittäisestä siirtymisestä kotisohvilta katukive-tyksille kuulijan vakavaksi. (MTV Rikospaikka 2024.)

6.2 Tutkimuksen rajoituksia ja jatkotutkimusehdotuksia

Kansainvälisesti henkirikollisuuden vertailua hankaloittaa muun muassa rikosten tunnusmerkkien eroavaisuus eri maiden välillä. Henkirikostilastoja tarkasteltaessa ja vertailtaessa on pidettävä mielessä myös tilastoinnin kirjavuus rikosnimikkeiden, tahallisuuden ja tuottamuksellisuuden, sekä esimerkiksi täytetyn ja yritykseksi jääneen teon statuksen osalta. Kuten aiemmin opinnäytetyössä on todettu, on aikaisempi tieteellinen tutkimus tekijöistä henkirikosten selvittämisen taustalla keskittynyt pitkälti Yhdysvaltoihin ja eurooppalainen fokus on jäänyt selvästi vähemmälle. Tästä syystä suoria johtopäätöksiä näiden globaalien viitekehysten, vain tiettyyn ajalliseen tarkastelujaksoon keskittyvien tutkimusten tulosten pätevyyteen myös eurooppalaisessa ja vielä rajatummassa suomalaisessa kontekstissa ei voida yksinkertaistaen tehdä.

Tutkimustulokset ovat yleensäkin olleet maailmalla ristiriitaisia sen suhteen, vaikuttaako henkirikoksen selviämisen todennäköisyyteen ja selvittämisenopeuteen erityisesti poliisin harkinnassa olevat suoraan uhriin liittyvät tekijät, vai poliisin kontrollin ulkopuolella olevat, itse henkirikostapaukseen liittyvät piirteet. Kuten aiemmin todettu, Blackin teorian mukaan poliisilla itsellään ja esimerkiksi poliittisilla voimilla on ratkaiseva rooli sen suhteen, jääkö henkirikos ratkaisematta. Teorian mukaan suoraan uhriin liittyvät tekijät kuten esimerkiksi se, kuinka ”pidetty” hän on yhteiskunnan ja esimerkiksi median silmissä tarjoaa selityksiä sille, miten henkirikostapaus selvitetään ja missä ajassa. Vastapainona Gottfredsonin ja Hindelangin teoriassa painottuvat puolestaan tapauskohtaiset tekijät, kuten esimerkiksi tutkinnassa kerätyn näytön riittävyys henkirikoksen selvittämisen prosessissa.

Suomalaisessa oikeusvaltiossa ja yhteiskunnassa tavan kansalaisen näkökulmasta voidaan olettaa, että poliisiviranomainen tutkii henkirikoksen tasalaatuisesti huolimatta esimerkiksi siitä, kuka rikoksen uhriksi on joutunut tai minkälainen status hänellä median silmissä on. Suomalaisessa henkirikostutkinnassa voidaankin katsoa painottuvan enemmän juuri tapauskohtaiset tekijät, kuten esimerkiksi tutkinnassa kerätyn näytön riittävyys pidätysten tekemiseen ja henkirikoksen selvittämiseen, ei niinkään se, kuinka tehokkaasti viranomaiset itse päättävät tapausta tutkia.

On kuitenkin todettava, että medialla on tapana nostaa tietyt henkirikokset vahvemmin esiin tiedotusvälineissä ja tämä luo eittämättä yhteiskunnallista painetta poliisiorganisaatiolle kyseisten tapausten selvittämiseen. Mielenkiintoinen jatkotutkimuskohde tähän tematiikkaan liittyen voisi olla kartoittaa esimerkiksi kvalitatiivisen tutkimuksen keinoin poliisiviranomaisia haastatteleamalla, minkälaista painetta henkirikostutkintaan mediahuomio rikostapauksen ympärillä poliisille tuo ja onko sillä vaikutusta henkirikoksen selvittämisenopeuteen tai poliisin työn tehokkuuteen juttuun tutkinnassa. Teemahaastattelujen kautta voitaisiin myös päästä aiheessa syvemmälle ja antaa poliiseille itselleen ääni muun muassa sen osalta, onko pinnan alla kuitenkin olemassa tiettyjä henkirikoksia, joihin tutkija, ehkä alitajuisesti ja tiedostamattaankin, panostaa lopulta jotakin toista henkirikostapausta enemmän.

Kuten aikaisempi tieteellinen tutkimus henkirikoksen selviämisenopeuteen tai tapauksen selviämisen todennäköisyyteen vaikuttavista tekijöistä tiivistää, on jokainen henkirikos yksittäistapaus, jota on lähestyttävä uniikkina kokonaisuutena sitä ympäröivä yhteiskunta huomioiden. Selitys

henkirikoksen selviämisen todennäköisyyteen tai sen selvittämisen nopeuteen ei välttämättä löydykään tietyistä teoreettisista perspektiiveistä, vaan aikaisempaan tutkimukseen pohjautuen varsinkin eurooppalaisessa viitekehyksessä kyvystä tunnistaa kullekin maalle tyypillisimpiä henkirikostyyppisiä ominaispiirteineen ja ymmärryksestä myös lainsäädännön ja viranomaistoiminnan eroavaisuuksista eri maiden välillä.

Maailma siis muuttuu ja murha sen mukana. Poliisin tehtäväksi tässä kehityksessä jää varmistaa jatkossakin se, että peruuttamattoman vahingon ja kärsimyksen kohdanneet henkirikoksen uhrin omaiset pääsevät Keskusrikospoliisista eläköityneen rikosyli komisario Tero Haapalan sanoin rauhaan edes siitä, että henkirikoksen tekijä on kiinni. Ennemmin tai myöhemmin.

Lähteet

- Anttila, P. 2014: Dokumenttianalyysi. Tutkimisen taito ja tiedonhankinta. Metodix-verkkójulkaisu. Luettavissa: <https://metodix.fi/2014/05/17/anttila-pirkko-tutkimisen-taito-ja-tiedon-hankinta/#9.2.4> Luettu: 16.9.2024.
- Autio, S. 2021. 1-vuotiaan Jarnon surma ei jätä rauhaan – eläkkeelle jäävä Krp:n rikosylikomissario Tero Haapala: ”Sitä olen kantanut vuosi-kymmeniä mukani”. Iltä-Sanomien, 15.8.2021. Luettavissa: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008186134.html> Luettu: 17.8.2023.
- Baumeister, R. F. & Leary, M. R. 1997: Writing Narrative Literature Reviews. *Review of General Psychology*, 1(3), 311–320.
- Black, D. 1970: Production of crime rates. *American Sociological Review*, 35(4), 733–748.
- Bänziger, M. & Killias, M. 2014: Unsolved homicides in Switzerland: Patterns and explanations. *European Journal of Criminology*, 11(5), 619–634.
- Fredman, M. & Kanerva, J. & Tolvanen, M. & Viitanen, M. 2020: Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki, Alma Talent.
- Gottfredson, M. R. & Hindelang, M. J. 1979: A study of the behavior of law. *American Sociological Review*, 44(1), 3–18.
- Kilpeläinen, K. 2020. Mysteereiksi jääneet kohtalot. Iltalehti, 23.8.2020. Luettavissa: <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/2d18b524-a878-4db3-888b-253c1766ff71> Luettu: 2.2.2024.
- Kolttola, I. 2021: Rikollisuustilanne 2020: Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia, nro 49/2021, Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsinki. Luettavissa: <http://hdl.handle.net/10138/337259> Luettu: 27.10.2023.
- Lapinkangas, J. 2022. Näkökulma: Arkistoista paljastuu surkea totuus Suomesta – moni murha voisi olla ratkottavissa. Iltalehti, 27.11.2022. Luettavissa: <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/bb452f1c-1d6f-47f9-80e5-c7b93fc56f31> Luettu: 30.9.2024.
- Lee, C. 2005: The value of life in death: Multiple regression and event history analyses of homicide clearance in Los Angeles County. *Journal of Criminal Justice*, 33(6) 527–534.
- Lehti, M. 2020: Katsauksia 41/2020, Henkirikoskatsaus 2020. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0674-2> Luettu 23.9.2023.
- Lehtola, J. 2023. Ilpo Härmäläisen murhan käsittely saatiin päätökseen hovioikeudessa – puolustus toi viimeisenä päivänä kaksi uutta todistajaa. YLE, 31.1.2023. Luettavissa: <https://yle.fi/a/74-20015540> Luettu: 2.2.2024
- Litwin, K. J. & Xu, Y. 2007: The Dynamic Nature of Homicide Clearances: A Multilevel Model Comparison of Three Time Periods. *Homicide Studies*, 11(2), 94–114.

- Litwin, K. J. 2004. A Multilevel Multivariate Analysis of Factors Affecting Homicide Clearances. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 41(4), 327–351.
- Lyons, C. J. & Roberts, A. 2014: The Difference “Hate” Makes in Clearing Crime: An Event History Analysis of Incident Factors. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 30(3), 268–289.
- MTV Rikospaikka 2024. Kausi 16, 1/13. MTV Katsomo. Katsottavissa: <https://www.mtv.fi/video/42524e63c934a205c879/jakso-1-taksikuskien-seksuaalirikosepailyt> Katsottu: 20.9.2024
- Myllyoja, E. 2023. Suomessa on jäänyt selvittämättä yli 200 henkirikosta 1950-luvulta lähtien. *Helsingin Sanomat*, 12.3.2023. Luettavissa: <https://www-epress-fi.polamk.idm.oclc.org/reader/issue/1823/337427/12> Luettu: 12.12.2023
- Mäntysalo, J. & Särkkä, N. 2024. Suomessa ei ole koskaan tehty niin vähän henkirikoksia kuin nyt, mutta yksi piirre ei muutu: eniten surmataaan teräaseella. *YLE*, 18.5.2024. Luettavissa: <https://yle.fi/a/74-20089158> Luettu: 19.5.2024.
- Nuortama, J. 2015: Rikostutkinnan prosessit ja kehittämishaasteet johtamisen näkökulmasta - case Tampereen pääpoliisiasema. Tampereen yliopisto. Johtamiskorkeakoulu. Pro gradu -työ.
- Ojasalo, K. & Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2015: Kehittämistyön menetelmät – Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 4. painos. Helsinki, Sanoma Pro.
- Pojjula, S. 2010: Henkirikosuhrien perheenjäsenten selviytyminen, mielenterveys ja kokemukset tuesta ja palveluista. *Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä*, 2010:21. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3037-7> Luettu: 21.12.2023.
- Quinet, K. & Nunn, S. 2014 Establishing the Victim–Offender Relationship of Initially Unsolved Homicides: Partner, Family, Acquaintance, or Stranger? *Homicide Studies*, 18(3), 271–297.
- Regoeczi, W. C. & Jarvis, J. & Riedel, M. 2008: Clearing Murders: Is It about Time? *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 45(2), 142–162.
- Regoeczi, W. C. & Kennedy, L. W. & Silverman, R. A. 2000: Uncleared Homicides: a Canada/United States Comparison. *Homicide Studies*, 4(2), 135–161.
- Riedel, M. & Jarvis, J. 1999: The Decline of Arrest Clearances for Criminal Homicide: Causes, Correlates, and Third Parties. *Criminal Justice Policy Review*, 9(3–4), 279–306.
- Rikosuhripäivystys 2024, www-sivut. Löydettävissä: <https://www.riku.fi/erilaisia-rikoksia/henkirikos/> Vierailtu: 14.5.2024
- Roberts, A. & Lyons, C. J. 2011: Hispanic Victims and Homicide Clearance by Arrest. *Homicide Studies*, 15(1), 48–73.
- Roberts, A. & Lyons, C. J. 2009: Victim-Offender Racial Dyads and Clearance of Lethal and Nonlethal Assault. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 46(3), 301–326.
- Roberts, A. 2007: Predictors of Homicide Clearance by Arrest: An Event History Analysis of NIBRS Incidents. *Homicide Studies*, 11(2), 82–93.

Salminen, A. 2011: Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja joihinkin hallintotieteellisiin sovelluksiin 2. tarkistettu painos. Vaasan yliopiston raportteja 40. Vaasan yliopisto. Johtamisen yksikkö. Julkisojohtaminen. Luettavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-395-082-5> Luettu: 16.3.2024

Silverman, R. A. & Kennedy, L. W. 1987: Relational Distance and Homicide: The Role of the Stranger. *The Journal of Criminal Law and Criminology*, 78(2), 272–308.

Sivonen, M. 2017: Dokumenttianalyysi tutkimusmenetelmänä hoitotieteissä. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Itä-Suomen yliopisto. Terveystieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.

Sturup, J. & Karlberg, D. & Kristiansson, M. 2015: Unsolved homicides in Sweden: A population-based study of 264 homicides. *Forensic Science International*, 257, 106–113.

Tilastokeskus 2023: Rikos- ja pakkokeinotilasto. Katsaus. Luettavissa: <https://www.stat.fi/julkaisu/clgyvbukxauv60bw0fued3nqh> Luettu: 30.11.2023

Tilastokeskus 2024: Rikos- ja pakkokeinotilasto. Tiedote. Luettavissa: <https://stat.fi/julkaisu/cln328ikz5bck0bvzrnax22se> Luettu: 20.5.2024

Törölä, M. & Raeste, A. & Malinen, S. 2024: Katsauksia 60/2024, Henkirikoskatsaus 2024. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Luettavissa: <http://hdl.handle.net/10138/584439> Luettu: 25.8.2024.

Wellford, C. & Cronin, J. & Brandl, S. & Bynum, T. & Eversen, T. & Galeria, S. 1999: *An Analysis of Variables Affecting the Clearance of Homicides: A Multistate Study*. Washington, DC: Justice Research and Statistics Association, 37.

Yle Ykkösaamu 2024. Onko julkisilla paikoilla enemmän väkivaltaa? Podcast-tallenne. Yle Areena 16.9.2024. Kuunneltavissa: <https://areena.yle.fi/podcastit/1-71533699> Kuunneltu: 17.9.2024